

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Minna-Liisa Herman

**“AJATEENIJATE AKTIIVSE KAITSETAHTA KASVATAMINE
KAITSEVÄETEEENISTUSES”**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Heiko Pääbo, PhD

Tartu 2023

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Annan töö positiivsele hindele kaitsmise korral Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsents) enda koostatud lõputöö reprodutseerimiseks, säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks, sealhulgas digitaalarhiivi lisamiseks kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Minna-Liisa Herman, 15.05.2023

Töö sõnade arv:

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /

LÜHIKOKKUVÕTE

Sõda Ukrainas on muutunud globaalset julgeolekukorda kardinaalselt. Olenemata Ukraina armee edusammudest, tähendab 2023. aastal imperialistliku agressorriigi naabriks olemine Eestile taasiseseisvumise aja kõige ärevamat julgeolekukriisi. Riigis, mille armee on üles ehitatud kodanike osalusele relvajõududes, on iga kaitsemüüris seisva inimese kaitsetahe ülioluline kaitsevõime komponent. Käesolev bakalaureusetöö heidab pilgu perioodil 2021–2022 ajateenistust läbinud reservväelaste ajateenistuskogemusele, et uurida nende hinnangut oma kaitsetahtele ja seda kujundavatest teguritest. Antud töö kontekstis vaadatakse kaitsetahtet kui indiviidi positiivset hoiakut sõjalise kaitse suhtes, mis väljendub soovis panustada ise vastavalt oma võimetele koduriigi kaitsmisesse. Seejuures pööratakse uurimistöös fookus just ajateenistuse ja 24. veebruaril 2022. aastal täiemahulisel puhkenud Ukraina sõja mõjule nende isikliku kaitsetahte kujunemises.

Uurimistöo eesmärk on tulemustele põhinedes töötada välja soovitud selleks, kuidas saaks kaitsevõime kui üks Eesti riigikaitse tugisammas kasvatada ajateenijate kui tulevaste reservväelaste ja seeläbi Eesti põhilise sõjalise jõu aktiivset kaitsetahtet ehk valmisolekut kaitsetegevuses osaleda. Selle eesmärgi täitmiseks kasutati kvalitatiivset meetodit, mille raames viidi läbi kakskümmend pool-struktureeritud intervjuud neljas erinevas väeosas aegateeninud reservväelasega.

Töö tulemusena leiti, et ajateenijad hindavad oma soovi panustada Eesti kaitsmisesse pigem kõrgeks ning selle hinnangu kujunemisel mängis väga olulist rolli Ukraina sõda, mille täiemahuline puhkemine jäi intervjuueeritavate teenistusperioodi sisse. Selle tulemusel tugevnes ajateenijate militaaridentiteet, kasvas usk Eesti kaitsevõimesse ja paranes ohu tunnetamine. Uurimistööst selgus, et iseäranis Ukraina sõja konteksti ja mõjusid arvesse võttes hindasid värsked reservväelased oluliseks ajateenistuse rolli nende isikliku kaitsetahte kujunemisel.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	7
1.1 Kaitsetahe.....	7
1.1.2 Sonderegger ja Oetting käsitlused kaitsetahtest.....	7
1.1.2 Stockholmi Rahvusvahelise Rahu-uuringute Instituudi käsitlus.....	8
1.2 Kaitsetahte kujunemine.....	8
1.2.1 Sondereggeri kuus komponenti.....	8
1.2.2 Kaitsetahte kujunemine militaarkeskkonnas.....	11
1.2.3 Pierre Bourdieu militaarhabitsus, kapitalide teooria ja militaarkeskkonna mõju.....	11
1.2.4 Laanepere, Truusa ja Cooper'i militaarpärand.....	12
1.2.5 Reaalselt tajutud oht ja usk kaitsevõimesse.....	13
2. UURIMISTÖÖ TAUST.....	15
2.1 Kaitseväeteenistus Eestis.....	15
2.1 Kaitsetahte koht Eesti riiklikus julgeoleku struktuuris.....	15
2.2 Eestlaste kaitsetahe 2022.....	16
2.3 Ajateenijate kaitsetahe.....	16
2.4 Kõrgendatud julgeolekuolukord.....	18
3. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA METOODIKA.....	20
3.1 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused.....	20
3.2 Meetodi valik.....	21
3.3 Andmekogumismeetod.....	21
3.4 Uurimistöö populatsioon ja valim.....	21
3.5 Andmete kogumine.....	23
3.6 Uurimisstrateegia puudused.....	24
3.7 Andmete analüüs.....	24
4. TULEMUSED, JÄRELDUSED JA ARUTELU.....	27
4.1 Värske reservväelaste hinnang kaitsetahtele.....	27

4.1.1 Tugev soov panustada Eesti kaitsmisesse.....	27
4.1.2 Mõõdukas soov panustada Eesti kaitsmisesse.....	28
4.1.3 Riigi kaitsmine kui vastumeelne kohustus.....	28
4.1.4 Puudulik soov panustada riigi kaitsmisesse.....	29
4.2 Militaarhabituse kujunemine, ajateenistuse roll ajateenija kaitsetahte kujunemisel..	30
4.2.1 Kaitsetahte muutus teenistuse jooksul.....	30
4.2.2 Ajateenistuses kaitsetahet tõstvad faktorid.....	32
4.2.3 Ajateenistusees kaitsetahet pärssivad faktorid.....	33
4.3 Ukraina sõja kui realselt tajutud ohu mõju kaitsetahtele.....	35
4.4 Usk liitlassuhetsse.....	37
4.5 Arutelu.....	38
KOKKUVÕTE.....	40
SUMMARY.....	44
KASUTATUD KIRJANDUS.....	47
LISAD.....	51

SISSEJUHATUS

Täiemahuline Ukraina sõda, mis sai alguse 2022. aasta veebruaris, lõhkis illusiooni patsifisistlikust ajajärgust Euroopa mandril. NATO laienemine, julgeolekuarhitektuuri pingestumine, kaitsekulude järsk tõus ja suurjõudude vaikiv mäng tuumasõja piiril on 21. sajandi uus reaalsus. Eesti geograafilisest asukohast ja idanaabri imperialistlikust iseloomust tulenevalt on Venemaa olnud ohuks Eesti julgeolekule sama kaua, kui on eksisteerinud Eesti Vabariik. Eesti Vabariigi peaminister Kaja Kallas on öelnud: “24. veebruar 2022 /.../ muutis meid meie agressiivse idanaabri silmis legitiimseks sihtmärgiks, kelle iseseisvus on Venemaa juhtide arvates vaid Venemaa tegemata töö” (Eesti Vabariigi Valitsuse kodulehekülg 2023A). Ohtu sattunud vabaduse taustal on üle maailma esiplaanile kerkinud kaitsepoliitika, mille oluliseks osaks on riigi elanikkond ja selle kaitsetahe.

Eesti julgeolekupoliitika oluliseks alustalaks on NATO ja EL liikmelisuse kõrval reservarmee. See tähendab, et riigi kaitsevõimude põhijõu moodustavad reservis olevad sõjaliselt väljaõpetatud üksused, mille lahinguvalmiduse saavutamiseks on Eestis mehed alates 17. eluaastast kuni 60. eluaastani kaitseväekohuslased. Ukraina sõja taustal, kus maailma imetlus on suunatud ukrainlaste tahtesse panustada oma riigi kaitsmisesse, on ka Eesti ühiskondlikus diskussioonis tõstatunud tugevalt arutelu kaitsetahte üle, eriti riigi julgeoleku üheks alussambaks olev reservarmee. Kaitseministeeriumi tellitud ja Eesti Uuringukeskuse OÜ poolt läbiviidud avaliku arvamuse uuringule “Avalik arvamus riigikaitsest 2022” põhinedes saab väita, et üleüldiselt on eestlaste kaitsetahe väga tugev ning on iseäranis kasvanud viimase aastaga (Eesti Uuringukeskus 2022, 5). Laiema avaliku arvamuse kõrval on eriti oluline vaadata just reservväelaste kaitsetaht, sest nende käitumisest mobilisatsiooni väljakuulutamisel oleneb Eesti võimekus riigi iseseisvust kaitsta.

Julgeolekupoliitikale keskenduvast bakalaureusetöös analüüsitakse 2021–2022. aastal ajateenistust läbinud tänaste reservväelaste kaitsetaht ja selle kujunemist. Uurimistöö eesmärk on luua sügavam teadmine sellest, milliseks hindavad need endised ajateenijad oma kaitsetaht, ja milline on nende hinnangul ajateenistuse roll ning Ukraina sõja mõju selle hoiaku kujunemises.

Põhinedes uurimistöö raames läbiviidud kahekümne personaalse intervjuu analüüsile, soovitakse leida vastust kolmele uurimisküsimusele:

- Kuidas mõtestavad värsked reservväelased oma kaitsetahet?
- Milliseks hindavad värsked reservväelased ajateenistuse rolli kaitsetahte kujunemisel?
- Milliseks hindavad värsked reservväelased Ukraina sõja rolli kaitsetahte kujunemisel?

Autori laiem eesmärk on töötada välja soovitused, kuidas saaks kaitsevägegi kui üks Eesti riigikaitse tugisammas kasvatada ajateenijate kui tulevaste reservväelaste ja seeläbi Eesti põhilise sõjalise jõu aktiivset kaitsetahet ehk valmisolekut kaitsetegevuses osaleda.

Käesoleva bakalaureusetöö esimene peatükk tutvustab uurimuse teoreetilisi lähtekohtasid, sõnastades sõjandusteoreetikute ja julgeolekuekspertide käsitlustele tuginedes antud uurimustöö fookuses oleva kaitsetahte definitsiooni. Lisaks tutvustatakse selles peatükis erinevaid teooriad, mis seletavad indiviidi kaitsetahte kujunemist. Teises peatükis antakse edasi uurimistöö vajalikkust põhjendav kontekst, mis hõlmab endas Eesti kaitsestruktuuri põhimõtete tutvustamist ja kõrgendatud julgeolekuolukorra analüüsi. Samuti annab peatükk ülevaate, milline on senini eksisteeriv teadmine eestlaste ja reservväelaste kaitsetahtelisest hoiakust. Kolmas peatükk tutvustab lähemalt uurimistöö eesmärki ja kasutatavat metoodikat. Neljandas peatükis esitatakse andmeanalüüsile põhinedes uurimistöö tulemused ja teoreetilisele osale toetudes tehtavad järeldused. Bakalaureusetöö kokkuvõtvas peatükis annab autor edasi omapoolsed soovitused, kuidas uurimistöö tulemustele põhinedes saaks kasvatada ajateenistuses ajateenijate kaitsetahet.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Peatükis “Teoreetilised lähtekohad” defineeritakse nähtus kaitsetahe ja tuuakse välja selle kujunemist mõjutavad tegurid. Teoreetilise osa esimestes alapeatükkides tutvutakse erinevate autorite ja sõjandussotsioloogide käsitlestega kaitsetahtest, et luua uurimisobjektist konkreetse töö raamistikus ühene arusaam. Mõistmaks selle nähtuse kujunemist, tutvustab autor peatüki teises osas erinevaid teoreetilisi lähenemisi kaitsetahte kujunemisest. Järgnevates alapeatükkides leiavad tutvustamist Stefan Sondereggeri kuus kaitsetahe komponenti, Pierre Bourdieu’ militaarhabitus ja Taavi Laanpere jt autorite militaarpärand. Teoreetilise osa viimases alapeatükis tuuakse Ulvi Uulimaa uurimusele põhinedes välja, millised tegurid on mõjutanud konkreetselt Eesti kaitseväekohustuse eas meeste kaitsetahtet perioodil 2000–2017.

1.1 Kaitsetahe

1.1.2 Sondereggeri ja Oettingu käsitleused kaitsetahtest

Erialases akadeemilises kirjanduses ei leidu kaitsetahte ühest definitsiooni, küll aga eksisteerib erinevate sõjandussotsioloogide käsitlestes ja kaitsetahte uuringutes mitmekülgeid tõlgendusi sellele nähtusele. Olgugi et kaitsetahte definitsioon ei pruugi olla süstemaatiliselt ühene, on klassikalised sõjandusteoreetikud nagu Sun Zi ja Carl von Clausewitz rõhutanud läbi sõjanduse ajaloo kaitsetahte olulisust sõjalises planeerimises ning vastase alistamises (Riisik, 2020: 16).

Kaks sõjandussotsioloogi, kelle käsitlestega kaitsetahtest lähemalt tutvutakse, on Dirk Walther Oetting (1998) ja Stefan Sondereggeri (1986). Saksamaa mainekas brigadikindlar ja sõjanduspsühholoog **Dirk Walther Oetting** defineerib kaitsetahtet (s.k *Allgemeine Wehrmotivation der Gesellschaft*) kui riigis ja ühiskonnas domineerivat seisukohta, mille kohaselt on relvajõudude omamine, ülalpidamine ning sõjategevuses kasutamine õige ja kohane. Ta näeb ühiskonna kaitsetahtet kui kandepinda, millele tuginevad nii rahu- kui ka sõjaaegne teenistusmotivatsioon (s.k *Dienstmotivation*) ja sõjaaegne võitlusmotivatsioon (s.k *Einsatz- und Kampfmotivation*) (Oetting 1998, 39-41, viidatud Mänd 2013, 15 kaudu). Oetting toob vastastikuste sõltuvate teguritena esile peale üldise kaitsevalmiduse ka teenistusmotivatsiooni ja võitlusmotivatsiooni (Oetting 1998, 147, viidatud Naaber 2019, 8 kaudu). Šveitsi akadeemik **Stefan Sonderegger** määratleb kaitsetahtet kui “ühiskonna positiivset hoiakut sõjalise kaitse suhtes, mille eesmärgiks on rahu, vabaduse ja sõltumatuse

säilitamine” (Sonderegger 1986, 6-9, viidatud Mänd 2013, 14 kaudu). Mõlema sõjandussotsioloogi käsitluses on välja toodud ühiskondlik-kollektiivne aspekt, mis nende hinnangul väljendub positiivses riigikaitselises hoiakus.

1.1.2 Stockholmi Rahvusvahelise Rahu-uuringute Instituudi käsitlus

Stockholmi Rahvusvahelise Rahu-uuringute Instituudi (SIRPI) 2006. aastal ilmunud aastaraamatus on välja toodud Rootsi riikliku psühholoogilise kaitse keskuse definitsioon kaitsetahtest (*will to defend*). Seda on kirjeldatud kui indiviidi omadust, mis peegeldab tema vaimset seisundit pooldada totaalselt riigi kaitsmist. Aastaraamatus on Tarja Cronberg kirjutanud, et kaitsetahte mõiste on tihedalt seotud just ajateenistuse (*citizens in arms*) kontseptsiooniga, mitte professionaalse palgaarmee sõduritega. SIRPI käsitlus eristab omavahel kaitsetaht (*will to defend*) ja võitlustaht (*will to fight*). Kaitsetahte on indiviidi meeleseisund rahuajal, seevastu võitlustahte esindab laiemalt grupi, kogukonna või ühiskonna suhtumist ja võimet seista vastu vägivalda ähvardustele (Bailes jt 2006, 315-316).

Põhinedes ülaltoodud teoreetilistele lähenemistele ja lähtudes töö eesmärgist, vaadeldakse antud uurimistöös kaitsetaht kui indiviidi positiivset hoiakut sõjalise kaitse suhtes, mis väljendub soovis panustada ise vastavalt oma võimetele koduriigi kaitsmisesse.

1.2 Kaitsetahte kujunemine

Tundub ilmne, et kaitsetahte kujunemine sõltub väga erinevatest teguritest, näiteks rahva ajalooline mälu, indiviidi isamaa-armastus või sotsiaalne keskkond inimese ümber. Tulenevalt sellest, et töö fookuses on Eesti ajateenijate kaitsetahte, loob järgnev alapeatükk sümbioosi kaitsetahte kujunemist akadeemilises kirjanduses ja Eesti kontekstis. Eestis on ka kaitsetahte kujunemist uuritud aktiivselt erinevatest vaatenurkadest.

1.2.1 Sondereggeri (1986) kuus komponenti

Kaitsetahte kujunemise teemat on põhjalikult oma magistritöös käsitlenud Mariliis Mänd (2013), kes on lähemalt tutvustanud Stefan Sondereggeri kuut komponenti, mille koosmõjus kaitsetahte kujuneb. Mänd on avanud iga Sondereggeri komponendi, leides neile Eesti oludega sobivad vasted ja näited. Sondereggeri kuuele komponendi põhinedes tõlgendatakse lahti konkreetse uurimistöö tulemusel.

Sondereggeri (1986) kuus komponenti on :

Ajalooline komponent: riigi sõjaline „edulugu“, relvajõudude tegeliku rakendamise positiivsed ja kestmajäävad tulemid ajaloo vältel, näiteks vabaduse kättevõitmine iseseisvussõjas, vastupanu osutamine või kallaletungi ärahoidmine. (Sõdur 2008, nr 5, lk 35). Eesti puhul on Mänd ajaloolise komponendina toonud näiteks Eesti vabadussõja, mida võib käsitleda kui riikliku sõjalise eduloona. Ta toob välja, et kaitsetahte tekkimise alustalaks on see, kui inimene mõistab, mida tema tänase vabaduse nimel on tehtud, ning tunneb, et ta oleks vajadusel valmis ka ise kodumaa eest välja astuma (Mänd 2013, 16). Eesti vabaduse hinda tuuakse ühiskondlikus diskussioonis pidevalt välja nii sisepoliitiliselt kui rahvusvahelisel areenil. Seejuures tuleb siiski täheldada, et aastatel 2021–2022 ajateenistust läbinud noored on kasvanud vabas Eestis ja sõjaline edulugu jõuab nendeni vaid läbi ajalootundide või vanemate memuaaride. Selle illustreerimiseks tõi Eesti peaminister Kaja Kallas oma Vabariigi 104. aastapäeva pöördumises välja, et 30 aastaga on kasvanud terve inimpõlvejagu noori, kelle jaoks praegune ühiskonna korraldus on iseenesestmõistetav. Seejuures lisas peaminister, et tema poole on pöördunud hulk noori, kes on avaldanud kurbust, et nad ei tea, mis tunne on võidelda vabaduse eest (Vabariigi Valitsuse koduleheküljel 2022).

Poliitiline komponent: kodanike ja kaitseväge suhe (sõjaväge roll riigi institutsioonina) ning selle sidumine riigiõigusega, näiteks läbi põhiseadusliku kaitsekohustuse (Sõdur 2008, nr 5, lk 35). Mänd toob välja, et Eestis on kodanike suhe sõjaväega määratletud Eesti põhiseaduses, tänu sellele teab kodanik, kui oluline võib olla tema panus oma riigi kaitsmises ja see omakorda tekitab temas tahet vajadusel riigi eest välja astuda (Mänd 2013, 16). Põhinedes “Ajateenijate kompleksuuringule 2018-2019” saab väita, et suur osa ajateenijaid näevad kaitseväge ebaseeldiva kohustusena. Nimelt 37,3% uuringus osalenud noortest sõduritest oleks võimalusel jätnud teenistusse minemata ning enam kui kümnendik läksid teenistusse täiesti vastumeelselt (Kasearu ja Trumm 2021, 14).

Sõjaline komponent: kaitseväge tõhusus ja teovõime, usaldusväärsus ja üldine maine. (Sõdur 2008, nr 5, lk 35) Mänd toob välja seose kaitseväge ja rahva usalduse vahel. Kaitseväge, mille peamine ülesanne on tagada valmisolek riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega, maine on Eesti elanike seas väga kõrge. Tänu sellele seosele nähtub, et kui Eestit peaks tabama rünnak, saab Eesti elanikkond Kaitseväge peale loota (Mänd 2013, 16). Lähtudes uuringust “Avalik arvamus riigikaitsest 2022”, saab öelda, et üleüldiselt on eestlaste usaldus Kaitseväge osas

suur. Täpsemalt usaldab 2022. aasta seisuga 78% Eesti elanikest kaitseväge, kellest omakorda olid eestlased 91% ja mitte-eestlased 53% (Eesti Uuringukeskus 2022, 19). Ulvi Uulimaa tõdes Eesti meeste kaitsetahtet uurides, et aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine sõltus suuresti just indiviidi isiklikust kokkupuutest kaitse struktuuridega. Tänu isiklikule kogemusele olid värskelt ajateenistust läbinud mehed tundlikumad ja võimekamad reageerima kiiremalt ühiskonnas julgeolekuolukorda muutvatele sündmustele (2019, 64).

Teenistusväline komponent: kaitseväega mitteseotud, niinimetatud militaarkultuuri valdkond, relvakandmiskultuur, sõjalis-rakenduslik sport, militaartaustaga seltsitegevus. (Sõdur 2008, nr 5, lk 36) Mänd toob välja, et Eestis leidub mitu vabatahtlikkusel põhinevat organisatsiooni (kaitseliit, noorkotkad jne), lasketiirud ja ka riigikaitseõpetus, mis kõik tegelevad riigikaitseliste küsimustega, mis on oluline vahend militaarkultuuri tunnetuse kasvatamisel (Mänd 2013, 16). Ajateenistuse vaatenurgast on oluline just riigikaitseõpetuse roll. Riigikaitseõpetuse mõju kaitsetahtele on uuritud Eestis Tallinna gümnaasiumite (Mänd 2013) ja Tartu Jaan Poska Gümnaasiumi (Naaber 2019) näitel, jõudes järeldusele, et riigikaitseõpetuse kursuse läbimise ja kaitsetahte vaheline seos on positiivne.

Isiklik komponent: kodaniku isiklik maailmavaade ja hoiakud. (Sõdur 2008, nr 5, lk 36). Mänd toob välja, et kui inimene tunnetab uhkust oma riigi, rahvuse ja kodakondsuse üle, on tal oma riigiga tugevam emotsionaalne side, mis omakorda mõjutab tema hoiakuid riigi ja selle kaitsmise vajaduse suhtes (Mänd 2013, 17). Kui vaadata olukorda Eestis, siis siin elamise üle on 2022. aastal väga või pigem uhke 80% elanikkonnast (Eesti Uuringukeskus 2022, 4).

Ühiskondlik-sotsiaalne komponent: riigi tervikliku julgeolekustrateegia rajamine rahva ühisele jõupingutustele. (Sõdur 2008, nr 5, lk 36) Eesti sõjaline kaitse põhineb esmasel iseseisval kaitsevõimel ja NATO kollektiivkaitsel, millest esimene peab tagama Eesti kaitse ka olukorras, kus ootamatu rünnaku tõttu ei ole jõudnud kollektiivkaitsesse rakenduda. Mänd rõhutab, et Eesti riigikaitse aluseks on rahva tugev kaitsetahe, mille vältimatu eeltingimus on riiklik eneseteadvus, eneseusk ja eneseväarikus (Mänd 2013, 17). Eesti julgeolekupoliitika alusdokumendis on kirjutatud: “Eesti lähtub riigikaitse laiast käsitusest, mis koondab sõjalised ja mittesõjalised võimed, tegevused ja ressursid nii avalikust-, era- kui ka kolmandast sektorist“ (Vabariigi Valitsus 2023, 13). Kaitseministeerium on toonitanud, et laiapidne riigikaitse suurendab kogu Eesti ühiskonna vastupidavust ja valmidust. Lisaks

sellele on sellel ka heidutav efekt, saates võimalikule agressorile sõnumi tugevast ja ühtsest Eestist (Kaitseministeeriumi kodulehekülj i.aA).

Sonderreggeri kuus komponenti, mis hõlmavad nii indiviidi patriotismi tunnet, laiemat riiklikku julgeoleku struktuuri ja selle kohta ühiskonna, aitavad mõista uurimistöös osalevate ajateenijate kaitsetahte kujunemist. Uurimistöökonteksti arvesse võttes (sh ajateenijate keskmist vanust, värsket kogemust jne) võib eeldada keskmiselt suuremat rolli just Sonderreggeri poliitilisel, isiklikul ja sõjalisel komponendil.

1.2.2 Kaitsetahte kujunemine militaarkeskkonnas

Eelnevast alapeatükist selgus, et indiviidi kaitsetahte kujunemist mõjutavad mitmed erinevad komponendid, nende hulgas ajaloolised sündmused ja patriotism, ent suuresti just kokkupuude ja suhe riigi sõjaväe struktuuridega. Tulenevalt sellest, et Eestis on meestele ajateenistuse läbimine kohustuslik, võib eeldada, et sellest tulenevalt on igasugusel sõjaväelisel komponendil nende kaitsetahte kujunemisele eriti tugev mõju. Järgnevalt vaadeldakse, milliseks hinnatakse sotsiaalse keskkonna rolli inimese hoiakute kujunemisel ja kuidas täpsemalt on käsitletud militaarkeskkonna rolli kaitsetahte kujunemisel.

1.2.3 Pierre Bourdieu militaarhabitsus, kapitalide teooria ja militaarkeskkonna mõju

Prantsuse sotsioloog Pierre Bourdieu (1986) on loonud kapitalide teooria, mis põhineb tema nägemusel sellest, et inimese sotsiaalne mina (staatus, võim) tuleneb erinevat tüüpi kapitalist, mida inimene omab. Tema kapitalide teooria kohaselt kujundab just see sotsiaalne struktuur ehk ümbritsev keskkond enim seda, milliseks inimese habitsus kujuneb. Bourdieu habitsus on omakorda justkui sotsiaalsete eelsoodumuste kogum (maailmavaade, harjumused, praktilised teadmised), millel on mõju indiviidi mõtlemisele ja käitumisele (24-25). Sõjaväelised institutsioonid loovad aga justkui oma militaarhabitsuse, mis on tingitud tsiviilühiskonnast erinevast hierarhilisest korrast, reeglistikust, käsuaahelast, tavadest jmst.

Militaarhabitsuse kujunemisest ja Bourdieu kapitalide teooriast on Eestis andnud hea ülevaate Tartu Ülikoolis magistritöö kirjutanud Ulvi Uulimaa. Ta on oma tõlgenduses habitsusest mõiste kokku võtnud kui „struktuuride struktuur“ mehhanismi, mille põhjal inimene loob oma mõtteid ja käitumist (Uulimaa 2019, 9). Militaarhabitsuse olulisus selle töö kontekstis peitub rollis, mida see täidab indiviidi aktiivse kaitsetahte aktiveerimises hilisemas elus (kuuludes reservi). Uulimaa jõuab oma uurimistöös järeldusele, et isiklik kogemus

kaitseväeteenistuses, mis on kujundanud militaarhabituse, suurendab tahet kaitsetegevustes vajadusel osaleda. Tema uurimistöö tulemused kinnitasid, et “vastav käitumishoiak vallandub situatsioonis, kus see on ootuspärane ning mille jaoks vastavat käitumishoiakut on kujundatud” (56). Seejuures on oluline tähendada, et inimese habitsus võib alateadlikult aja jooksul muutuda, kui ta elab läbi uusi kogemusi ja sotsiaalseid kokkupuuteid (Laanepere jt 2018). Konkreetse uurimistöö kontekstis võib eeldada, et need ajateenijad, kes hindavad ajateenistuse kogemust ja sealt saadud oskusi kõrgemalt, tunnevad ka suuremat tahet panustada Eesti kaitsmisesse. Antud mõttearendust on edasi arendanud mitmed autorid (Cooper jt, 2016 ja 2017), kuid järgmiseks tuvume, kuidas on seda teooriat rakendatud Eestis.

1.2.4 Laanepere, Truusa ja Cooper’i militaarpäränd

Taavi Laanepere, Tiia-Triin Truusa, Linda Cooper (2018) on Bourdieu’ kapitalide teooria baasil töötanud välja sõjalise pärändi mudeli (ingl *military legacy model*), mille eesmärk on abistada ajateenijate militaaridentiteedi kujunemist ajateenistuse vältel ning hiljem, kui nad moodustavad relvajõudude reservi. Nende eesmärk on anda panus arutelluse, kuidas kaitseväeteenistuse läbimisest saaks ajateenija jaoks muu kui vaid periood, ‘mis võiks lihtsalt tehtud saada’ (*to be done with*). Nimelt usuvad nad, et töötada tuleks selle nimel, et ajateenistusperioodi hakataks nägema kohustuse asemel konverteeritavate kapitalide kogumise perioodina (kasulike oskuste, kogemuste või sotsiaalsete sidemete omandamisena). Autorid rõhutavad, et kapitalid mida saab konverteerida tsiviilellu, tõstavad teenistusmotivatsiooni ja tahet.

Majanduslikku kapitali nähakse militaarvaldkonnas teiste kõrval vähem olulisena. Seda eelkõige seetõttu, et militaarkeskkond ise võrdsustab inimesi ja kaotab need erisused, mis muidu võiks majandusliku kapitali puhul tähendada - jagatakse samasid elutingimusi, toitu ning kantakse militaarvormi. Samas raskendab teenistuse läbimine mitmete ajateenijate ja nende perekondade majanduslikku seisut, millel on omakorda negatiivne mõju ajateenija hoiakule (Laanepere jt 2018, 41). Kultuuriline kapital kehastub militaarsfääris kolmeks: oskused, teadmised ja füüsiline kapital. Autorid toovad välja, et kuigi sõjaväeliseid käitumistavasid võib tunduda raske tsiviilsfääri tuua, siis on palju, milles leidub ühisosa. Näiteks jagavad ajateenistuse läbinud inimesed ühist sõjaväelist tausta ja sellega seonduvat mälestust, mis võimaldab neil selle kogemuste jagamisel saavutada oma suhtluses hõlpsasti ühisosa. Samuti sõjaväeline treeningosa, mis ei peaks olema suunatud vaid NATO-testide tulemuste saavutamisele, vaid elukestvate sportlike harjumuste arendamisele. Tuues näiteks

Šveitsi ja kaitseliidu tava (kus inimene saab jätta enda kätte oma varustuse), tuuakse välja ka personaalse vormi ja isikliku varustuse roll tugeva militaaridentiteedi kujunemisele (Laanpere jt 2018, 43).

Sotsiaalse kapitali teket militaarvaldkonnas mõjutavad näiteks üksuse suurus, üksuse prestiiž, üksuse olemus, ülesandeid, mida üksus täidab, üksuse ühtekuuluvust ja sõpruskonda ning ka komandöride juhtimisstiil. Autorid toovad välja, et 2016. aasta ajateenijate küsitluse analüüs näitas, et rahulolu ajateenistuse perioodiga on tugevalt mõjutatud kuivõrd juhid suudavad luua keskkonda, kus ajateenijat tajutakse üksikisikuna ja mil määral ajateenijad jagavad vastutust antud ülesannete eest. Teiseks, need reservväelased, kes on kogenud tugevat sidet üksusega, on tõenäoliselt rohkem motiveeritud osalema reservkoolitustel, väärtustada oma sõjalist pärandit ja tunda tugevamat sõprustunnet sõprade ja kolleegide seas (Laanpere jt 2018, 43).

Põhinedes Laanpere, Truusa ja Cooper'i sõjalise pärandi mudelile võib eeldada, et endiste ajateenijate kaitsetahe on seda kõrgem, mida väärtuslikumaks peavad nad ajateenistuse kogemust ja seal veedetud perioodi. Kuigi autorid uurisid militaarpärandi suhet kui mehhanismi, mis toob sõduri hilisemas elus reservõppekogunemistele, annab selle teoreetilisi alustalasi kohandada valmisolekule potentsiaalse mobilisatsiooni oludes panustada riigi reaalsesse kaitsmisesse. Antud töö kontekstis on see eriti oluline, sest asutakse analüüsima ajateenistuse rolli kaitsetahte kujunemises.

1.2.5 Reaalselt tajutud oht ja usk kaitsevõimesse

Eelnevast teoreetilisest kirjandusest sai kinnitust, et keskkond inimese ümber kujundab tema kaitsetaht. Olgu selleks igapäevane sotsiaalne keskkond või siis laiem poliitiline kontekst ehk julgeolekuolukord. Antud uurimistöö juhtiv eesmärk on uurida, milliseks hindavad ajateenijad oma kaitsetaht 2022. aasta 24. veebruaril alguse saanud täiemahulise Ukraina sõja kontekstis.

Ulvi Uulimaa (2019), kes uuris Eesti kaitseväekohustuse eas meeste kaitsetaht ja selle muutusi perioodil 2000–2017, on tähendanud, et noormeeste aktiivne kaitsevalmidus sõltub küll eelkõige tundelistest faktoritest, kuid seejärel ka ratsionaalsetest asjaoludest (60). Ratsionaalsete faktorite seas toob Uulimaa oluliselt välja esmalt informeerituse ja siis usu kaitsejõudude õnnestumisesse (66). Kolmandaks ja kõige vähem tähtsana toob ta välja ohu

hinnangu ehk seose, et mida tugevamalt sõjalist ohtu tajutakse, seda kindlamalt ollakse valmis sellesse ise panustama (66). Siiski tõdes autor andmeanalüüsi järgselt, et ohu tunnetusest üksi ei piisa, sest kui reservväelasel puuduvad vajalikud teadmised ja oskused ning patriootlik komponent, siis ainuüksi sõjalise rünnaku oht ei motiveeri kedagi aktiivselt riigikaitstes osalema (62). Seejuures on oluline välja tuua, et uuritavasse perioodi 2000–2017 jäänud geopoliitilistest konfliktidest ei ole ükski Eestile otseselt nii suure oht olnud, kui seda on 2022. aastal alguse saanud Ukraina sõda. Sellest tulenevalt on uurimuse eesmärgiks vaadelda täiemahulise Ukraina sõja mõju ajateenijate kaitsetahtele.

Teiseks teguriks, mis eelnevalt põgusalt kajastamist leidis, on usk kaitsevõimesse ehk veendumus, et Eestit on võimalik kaitsta kuni liitlasvägede saabumiseni. Põhinedes andmeanalüüsile, leiab Uulimaa, et usk kaitsevõimesse kuni liitlaste saabumiseni tõstab tõenäosust kaitsetegevuses osaleda 2,5 korda mitte uskumise taustal (60). Järeldusele, et võitlusvalmiduse ja rahvuslike relvajõudude kindlustunde vahel on tugev seos, on jõudnud ka Díez-Nicolás (2010, 16), Torgler (2003, 276) ning Puranen jt (2015, 276). Díez-Nicolás sõnastab selle seose, öeldes, et mida suurem on rahvuslik uhkus ja usaldus rahvuslike relvajõudude vastu, seda suurem on valmisolek riigi eest võidelda (2010, 16). Tulenevalt sellest, et NATO liikmesriigina on Eesti julgeolek tagatud kollektiivkaitse põhimõttel (Kaitseministeeriumi kodulehekülj i.aB) ning et just ajateenistusel lasub esmase iseseisva kaitse funktsioon, on oluline vaadata värskete reservväelaste hinnangut kaitsevõimesse.

2. UURIMISTÖÖ TAUST

Käesolev peatükk annab ülevaate uurimistöo taustast, eesmärgiga luua aktuaalne kontekst ja põhjendada uurimistöo vajalikkust. Esimeses alapeatükis tutvutakse reservväe kontseptsiooni ja ajateenistuse rolliga Eesti julgeolekustruktuuris. Teiseks vaadatakse, kuidas on Eesti julgeolekupoliitika dokumentides toodud välja kaitsetahte kontseptsiooni ja milliseks on hinnatud selle olulisust riigikaitse tegevussuundades. Seejärel annab peatükk ülevaate eestlaste ja täpsemalt ajateenijate kaitsetahtelisest hoiakust 2022. aasta seisuga. Viimaks vaadatakse otsa julgeolekukeskkonna aktuaalsusele.

2.1 Kaitseväeteenistus Eestis

Alates 1991. aasta 3. septembri Ülemnõukogu otsusest kehtib Eestis kaitseväeteenistuse kohustus (Kaitseväe kodulehekülg i.a), mis tagab Eestile esmase iseseisva kaitsevõime. Teisisõnu on Eesti kaitseväge üles ehitatud reservarmee põhimõttel, mille toimimiseks valmistab igapäevaselt teenistuses olev kaitseväge alaline koosseis ette reservüksusi, mis kriisiolukorras mobiliseeritakse (Kaitseministeerium kodulehekülg i.aC). Reservüksused moodustuvad omakorda kaitseväekohutusega Eesti meestest. Selle kohustuse sätestab Eesti Vabariigi põhiseaduse paragrahv 124, mis ütleb, et Eesti riigi kodanikel lasub kohustus võtta osa riigikaitsest (Eesti Vabariigi Põhiseadus 1991). Sellest tulenevalt on Eestis mehed vanuses 17–60 kaitseväekohuslased ja selles vanuses tuleb kutsealusel astuda aja- või asendusteenistusse, ning reservväelasena täita oma kaitseväekohustust osaledes õppekogunemistel. Ajateenistuse eesmärk on välja õpetada Eesti kaitseks vajalikud reservüksused ja luua eeldused elukutseliste kaitseväelaste teenistusse võtmiseks. Sõltuvalt eesmärgist kestab väljaõppe 8 või 11 kuud (Kaitseministeerium i.aA). Olgugi, et Eesti julgeoleku tagamiseks on liikmesus NATO ja Euroopa Liidus (Vabariigi Valitsus 2023, 4), oleneb just reservväelaste käitumisest mobilisatsiooni väljakuulutamisel Eesti võimekus ja edukus riigi iseseisvust kaitsta.

2.1 Kaitsetahte koht Eesti riiklikus julgeoleku struktuuris

Eesti julgeolekupoliitika dokumentides on kaitsetahte kontseptsiooni ja olulisust välja toodud ammu enne, kui see ühiskondlikus arutelus populaarseks sai. Näiteks on 2010. aasta Riigikaitse strateegias toodud välja psühholoogiline kaitse kui üks kuuest tegevussuunast, millega Eesti riik tugevale kaitsetahtele tuginedes tegutseb, et tagada usutav heidutus ja tõhus kaitse (Kaitseministeerium 2010, 6). Dokument rõhutab omakorda, et psühholoogilise kaitse

arendamine aitab kaasa rahva enesuse, riigi vastase usalduse ja kaitsetahte tugevdamisele (Kaitseministeerium 2010, 16-17). 2017. aasta “Eesti julgeolekupoliitika alused” dokumendis on kaitsetahet mainitud Eesti sõjalise kaitse kontseptsiooni osana: “ühiskonna maksimaalse osaluse kaitse- ja vasturündetegevuses kindlustavad elanike suur kaitsetahe, laialdane sõjaväeline väljaõpe ja Kaitseliidu arvukas liikmeskond” (Vabariigi Valitsus, 2017: 11). Sama dokumendi 2023. aastal uuendatud versioonis, mis peegeldab aktuaalsemalt pingeliseks muutunud julgeolekukeskkonda, on kaitsetahe toodud välja kui Eesti kaitse alustala, mille edendamine on valdkondadeülene jõupingutus ja millesse panustab muuhulgas ka riigikaitseõpetus (Vabariigi Valitsus, 2023: 8).

2.2 Eestlaste kaitsetahe 2022

Kaitseministeerium viib iga-aastaselt läbi uuringut “Avalik arvamus riigikaitsest”, mille eesmärk on kaardistada eestlaste kaitsetahtelisi hoiakuid. Uuringus eristatakse kahte liiki kaitsetahet: aktiivset ja passiivset. Aktiivne kaitsetahe näitab inimese valmisolekut ise oma oskuste ja võimete kohaselt kaitsetegevuses osaleda. Passiivne kaitsetahe näitab seisukohta, et Eestit tuleks välisvaenlase kallaletungi korral kaitsta. (Kivirähk 2018, 30–33) Viimase uuringu kohaselt, mis avalikustati 2022. aasta mais, on eestlaste üldine kaitsetahe väga kõrge. Nimelt peab relvastatud vastupanu osutamist rünnaku puhul kindlasti või pigem vajalikuks lausa 81% Eesti elanikkonnas — see väljendab elanikkonna passiivset kaitsetahet. Eestlaste aktiivne kaitsetahe oli viimase uuringu põhjal 2/3 elanikkonnast (Eesti Uuringukeskus, 2022, 36). Seega saab järeldada, et üldiselt on eestlaste kaitsetahe väga suur.

2.3 Ajateenijate kaitsetahe

Antud töö fookuses on konkreetsemalt ajateenijate kaitsetahe, sest just nemad moodustavad “kuuma-reservi” ehk nende mobilisatsiooni korral reageerimisest ja puhkenud sõja esimestel päevadel tegutsemisest sõltub suuresti Eesti sõjaline edu. Tulenevalt sellest, et ei eksisteeri avalikkusele kättesaadavat statistikat konkreetsete kutsete kaitsetahtelistest hoiakutest, kasutatakse ajateenijate kaitsetahte kaardistamisel Tartu Ülikooli ja kaitseväge koostöö uuringut “Ajateenijate kompleksuuringu 2019-2020”. See andmestik annab kaudse ülevaate noorte sõdurite kaitsetahte olukorrast.

Üheks oluliseks kaitsetahte hindamise komponendiks on see, kuidas hindavad ajateenistuse vajalikkust riigi julgeoleku seisukohast ajateenijad ise. Uuringu põhjal leiavad 14% kõigist

vastajatest, et ajateenistus on täiesti ebavajalik ja 25% leiavad, et see on pigem mittevajalik. Seejuures 40% kõigist vastanutest leiavad, et ajateenistus on riikliku julgeoleku seisukohast pigem vajalik (Kasearu ja Trumm 2019-2020, 17). Küsitluste tulemuste põhjal saab järeldada, et 14% kõigist vastanutest ei mõista ajateenistuse rolli riigikaitstes üldse ja kokku 65% vastanutest annavad hinnangu kasutades sõna pigem (ehk pigem mittevajalik + pigem vajalik kokku). Sedavõrd konkreetse küsimuse puhul, millele vastamisel on võimalik põhineda ratsionaalsele ja argumenteeritud mõttekäigule, on oluline mõtestada, mida vastus “pigem” peegeldab ja mida sellest järeldada. Näiteks on võimalik väga selgelt argumenteerida, kas Eesti puhul oleks võimalik reservarmee asendada palgaarmeega. Samuti saab vastusest kaudselt järeldada, et võib-olla hinnatakse madalaks ja vähetõenäoliseks sõjalist ohtu Eesti julgeolekule või puudub arusaam ajateenistuse rollist heidutus strateegias. Seega saab antud vastusest järeldada, et Eesti riigikaitse paremaks mõtestamiseks on kasutamata potentsiaali.

Teiseks kaitsetahet mõõtvaks komponendiks on ajateenijate rahulolu ajateenistusega, mida uuritakse küsides, kas inimene tuleks ajateenistusse ka siis, kui see oleks vabatahtlik. “Ajateenijate kompleksuuringu 2019-2020” põhjal selgub, et 41,1% vastanutest läksid ajateenistusse kutse alusel ja arvatavasti/kindlasti ei läheks sinna vabatahtlikult. 27,3% vastanutest läksid oma avalduse alusel, kuid arvatavasti/kindlasti vabatahtlikku ajateenistusse ei läheks (Kivirähk 2021, 25). Ajateenistuse suure vastumeelsuse üheks põhjuseks võib olla mõistmatus reservarmee vajalikkusest ja selle rollist Eesti riigikaitstes näiteks puuduliku ohutaju tõttu ja seeläbi ka nende kui indiviidide endi olulisusest Eesti kaitsemüüris, kasvõi heidutuse vaatenurgast. Oluline on veel toonitada seda, et just väikeriikides on oluline tegur soov vabatahtlikult kaitsetegevustes kaasa lüüa, sest võimalused kaitsekulutusteks ja inimressursiks on tavaliselt piiratud.

Põhinedes eespool mainitud avaliku arvamuse uuringule, on ka kaitseministeeriumi kantsler Kusti Salmi toonud välja, et kuigi üleüldiselt on olukord kaitsetahte osas positiivne, peab paremat tööd tegema just reservteenistusega, sh tõstma ajateenistuse populaarsust. Salm on kommenteerinud: „Mida kõrgem on teadlikkus, seda kõrgem on tahe, ja mida kõrgem on tahe, seda kõrgem on usk enesesse. Mida kõrgem on usk enesesse, seda paremad on tulemused. See ei ole ainult kaitsevaldkonna spetsiifiline” (Mai-Brit Jürman, 2022). Põhinedes kolmpleks-uuringu tulemustele, saab pidada põhjendatuks ajateenijate kaitsetahte lähemat uurimist.

2.4 Kõrgendatud julgeolekuolukord

Teoreetilisest käsitlest selgus, et kaitsetahte ja realselt tajutud ohu vahel eksisteerib positiivne seos. Uulimaa uurimistöo (2019) järelduste kohaselt on see seos küll teiste faktorite kõrval nõrk, kuid seejuures ei ole ka Uulimaa uurimistöo fookuses olevasse perioodi jäänud täiemahulist sõda Euroopa pinnal.

Eesti julgeolekupoliitika alustes, mis 2023. aastal sai tänu pingeliseks muutunud julgeolekukeskkonnale täiendusi, on välja toodud, et üleilmne julgeolekukeskkond on ärev. Eesti julgeolekupoliitika aluste dokumendis on see oht sõnastatud järgnevalt: “Suurim julgeolekuoht Eestile on Venemaa Föderatsioon, kelle eesmärk on lõhkuda ja ümber kujundada Euroopa julgeolekuarhitektuur ja reeglitel põhinev maailmakord ning taastada mõjusfääride poliitika. Neist eesmärkidest lähtuv oht Eestile on eksistentsiaalne“ (Vabariigi Valitsus 2023, 14). Eesti peaminister Kaja Kallas sõnas oma Vabariigi 105. aastapäeva kõnes Venemaa ohu järgmiselt: “Venemaa poolt valla päästetud sõda koosneb paraku rohkemast kui otsesest agressioonist teise riigi vastu, rohkemast kui tapmistest, pommitamistest, vägistamistest, ühishaudadest ja libareferendumitest. Lisaks kõigele sellele peab Venemaa energiasõda kogu Euroopa ja maailma suunal lootuses, et energiakriis paneb demokraatlike riikide valijad ja juhid kahtlema Ukraina abistamise vajalikkuses” (Vabariigi Valitsuse kodulehekül, 2023B).

Venemaa-Ukraina sõja valguses on laialdaselt muutunud ka kogu globaalne julgeolekukeskkond. Näiteks sai 2023. aasta 4. aprilli seisuga Soomest NATO liige ning naaberriik Rootsi ootab peatset liitumist (Välisministeerium 2023). Peale Venemaa tungimist Ukrainasse teatasid mitmed Euroopa riigid tulevaste sõjaliste eelarve suurendamisest. 2022. aasta aprillis hindas SIPRI ülemaailmseid sõjalisi kulutusi, jõudes järeldusele, et 2021. aastal jõuti kulutustega 2,1 triljoni dollarini, mis on kõigi aegade kõrgeim tase (SIRPI 2022). Samuti kasvas eesrindlikult Eesti kaitsekulutuste protsent — järgmises koalitsioonilepingus on kokku lepitud 3% SKP-st.

Ärevaks muutunud julgeolekukeskkond ei ole Eesti puhul erandlik. Kaitseväge juhataja kindral Martin Herem sõnas oma 2023. aasta 24. veebruari kõnes: “Meid ähvardav oht ei möödu tõenäoliselt veel väga pikki aastaid”. KAPO 2023. aastaraamatus on asutuse peadirektor Arnold Sinisalu kirjutanud, et Venemaa oht Eesti julgeolekule on püsiv ja riigi

turvalisuse ohustamisele jätkub Venemaal samuti nii aega kui ka energiat. “Ajalugu on näidanud, et vähemalt tsiviilelanikkonda silmas pidades on taganev Vene armee olnud ohtlikum kui võidukas Vene armee ja midagi pole ajas muutunud” (KAPO aastaraamat 2022–23, 52).

3. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA METOODIKA

3.1 Uurimistö eesmärk ja uurimisküsimused

Varasemad ajateenijate kaitsetahet käsitletud uuringud on olnud kvantitatiivse iseloomuga, kus statistikale ja andmeanalüüsile põhinedes on jõutud võimalikult objektiivsete ja üldistatavate järeldusteni. Konkreetse bakalaureusetöö eesmärk on luua aga sügavam teadmine sellest, milliseks hindavad ajateenijad oma kaitsetahet ning milline on ajateenistuse ning Ukraina sõja mõju selle hoiaku kujunemises.

Uurimistö esimene eesmärk on analüüsida, milliseks hindavad endised ajateenijad oma kaitsetahtelist hoiakut ehk soovi potentsiaalse sõjalises ohu korral panustada Eesti riigi kaitsmisesse. Läbiviidud intervjuude tulemusel sõnastatakse ajateenijate tähendus kaitsetahtest, kaardistades seejuures faktorid, mis seda mõjutavad. Pierre Bourdieu' kapitalideteooriale ülesehitatult on uurimistö väljund analüüsida, millisena näevad reservväelased ajateenistuse kui militaarse keskkonna rolli oma kaitsetahtelise hoiaku kujunemisel. Luues sümbioosi uurimuse tulemuste ja Laanepere jt autorite sõjalise pärandi mudeli vahel, jõuab uurimistö soovitudeni, kuidas ajateenistus saaks kasvatada ajateenijate kaitsetahet. Põhinedes Ulvi Uulimaa uurimistö järeldustele, otsib uurimistö vastust küsimusele, kuidas mõjutas 2022. aasta veebruaris pingestunud julgeoleku olukord ajateenijate kaitsetahet. Samuti otsitakse seost kaitsevõimesse usu ja kaitsetahte vahel.

Põhinedes uurimistö tulemustele, on eesmärk töötada välja soovitused, kuidas saaks kaitseväge kui üks Eesti riigikaitse tugisammas kasvatada ajateenijate kui tulevaste reservväelaste ja seeläbi Eesti põhilise sõjalise jõu aktiivset kaitsetahet ehk valmisolekut kaitsetegevuses osaleda.

Käesoleva uurimistö kesksed küsimused on:

- Kuidas mõtestavad värsked reservväelased oma kaitsetahet?
- Milliseks hindavad värsked reservväelased ajateenistuse rolli kaitsetahte kujunemisel?
- Milliseks hindavad värsked reservväelased Ukraina sõja rolli kaitsetahte kujunemisel?

3.2 Meetodi valik

Tulenevalt uurimistöö eesmärgist, milleks on sügavama teadmise loomine sellest, kuidas mõtestavad värsked reservväelased oma kaitsetahet, ajateenistuse rolli ja Ukraina sõja mõju hoiaku kujunemisel, on metadoloogiliseks lähtekohaks kvalitatiivne uurimisviis. Kvalitatiivne uurimisviis on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele, samuti loob see võimaluse anda inimestest sündmustest või ilmingutest terviklikku, rikka ja detailiderohke pildi (Laherand, 2008). Induktiivsele uurimisstrateegiale põhinedes liigub uurimistöö üksikjuhtumeid uurides laiemate üldistusteni ajateenijate kaitsetahtest.

3.3 Andmekogumismeetod

Kvalitatiivse andmekogumise meetodina kasutati personaalseid intervjuusid. Sellest tulenevalt viidi perioodil 4.01-8.02.23 uurimistöö raames läbi kakskümmend poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu tüpaaži valimisel lähtuti soovist jõuda sügavamate seoste ja järeldusteni, kui seda pakuvad “Ajateenijate Kompleksuuringu” küsitlused või uuringu “Avalik arvamus ja riigikaitse” andmed. Kompleksuuringu küsitlust viiakse ajateenijate peal läbi kahel korral - teenistuse alguses ja lõpus - ning selle eesmärk on saada teavet ajateenistuses olevate inimeste arvamuste ja hoiakute kohta, et teha paremaid otsuseid teenistuse juhtimiseks ja korraldamiseks (Kaitseväe Akadeemia 2023). Kvalitatiivse lähenemise peamiseks eeliseks kvantitatiivse kompleksuuringu ees on, et see võimaldab minna temaga süvitsi ja uurida lähemalt neid personaalseid faktoreid, mis ajateenija kaitsetahet mõjutavad. Kompleksuuring viiakse läbi perioodil, kui noor sõdur viibib veel teenistuses. Sellest tulenevalt ei ole tal tekkinud distantsi, mis võimaldaks analüüsida seda kogemust objektiivsemalt. Uuring “Avalik arvamus ja riigikaitse” vaatleb laiemalt Eesti rahvast ning olgugi et selle põhjal saab jõuda kaitseväekohustusd eas meeste kaitsetahteliste trendideni, ei võimanda ka see uuring saada sügavamaid teadmisi. Seetõttu sobis hästi poolstruktureeritud intervjuu, mis on mugav kasutada fenomenoloogiliste uurimistööde puhul, kui soovitakse uurida varjatud nähtusi ja nende tunnuseid (Õunapuu 2014, 172).

3.4 Uurimistöö populatsioon ja valim

Töö populatsiooniks on perioodil 2021—2022 kaitseväeteenistust läbinud ajateenijad, kellele lasub kohustus läbida kindlaksmääratud ajavahemikul aja- ja reservteenistus kaitseväes ning kohustus osaleda Eesti riigikaitstes. Konkreetse töö uurimisobjektiks on 2021—2022. aastal

kaitseväeteenistust läbinud ajateenijad, kes peale teenistuse lõppu on määratud reservi. Juhtumi valikul lähtuti töö eesmärgist, milleks oli analüüsida Ukraina sõja kui realselt tajutud ohu mõju ajateenijate kaitsetahtele. Seetõttu moodustavad töö valimi 20 endist ajateenijat, kelle osa kaitseväeteenistuse ajal oli kõrgendatud kaitsevalmidus (st kaitseväge häiretase oli *alfa* asemel *bravo*).

Uurimistöö valimi moodustavad kakskümmend reservväelast, kes läbisid ajateenistust aastatel 2021–2022. Valimi võtmisel kasutati lumepallimeetodit, mille puhul kasutatakse valimi moodustamisel ära inimestevahelisi sidemeid. Populatsiooni representatiivsuse tagamiseks moodustavad valimi inimesed erinevatest väeosadest. Selleks valitakse uurimuse esimesed osajad ehk “seemned” neljast erinevast väeosast, kes hiljem nimetasid ahelprotsessina uusi liikmeid, kes uurimise tingimustele vastasid (Salganik & Heckathorn 2004, 196). Jooniselt 1.1 on näha moodustunud valimi koosseis väeosadesse kuuluvuse alusel. Uuringu valimis oli ka kaks vene kodukeelega inimest ja üks naissoost isik. Seeläbi on valimi väljavõtte representatiivsus lähedasem reaalsele populatsioonile.

VÄEOSA	INTERVJUEERITAVATE ARV
Tapa 1. jalaväebrigaad	8 inimest
Jõhvi Viru jalaväepataljon	4 inimest
Kuperjanovi jalaväepataljon	5 inimest
Paldiski logistikapataljon	3 inimest

Joonis 1. Valimi koosseis tulenevalt teenistus väeosast.

Antud uurimistöö valimisse kuulusid 20 erinevas väeosas teeninud inimest (kodeeritult):

1. P1	11. T11
2. P2	12. J12
3. T3	13. J13
4. P4	14. T14
5. T5	15. T15
6. K6	16. K16
7. K7	17. K17
8. J8	18. T18
9. J9	19. T19
10. T10	20. K20

Joonis 2. Kodeeritud valim.

Koodi koostamisel võttis autor arvesse intervjueeritava teenistuse väeosa:

- 1 kuni 20 - intervjueeritavate järjekorranumber
- T/J/K/PA - Ajateenistuse väeosa Tapa, Jõhvi, Kuperjanov, Paldiski

Intervjuudes osalenud reservväelastele koodi andmist pidas autor vajalikuks eesmärgil tagada seeläbi neile lubatud anonüümsus. Teised tunnused (sugu, kodukeel, teenistusse astumise aeg) ei osutunud hilisemas tulemuste analüüsis relevantseks ja seetõttu ei väljendu need andmed ka respondentide tausta kirjeldamises.

3.5 Andmete kogumine

Eespool mainitult viidi perioodil 4.01–8.02.23 läbi kakskümmend poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuule eelnevalt saadeti valimile osalemiskutse (vt lisa 4), kus tutvustati uurimistöö kontseptsiooni ja eesmärki. Kutsega koos edastati intervjueeritavatele ka nende

õigusi tutvustav teadlik nõusoleku vorm (vt lisa 3). Andmete kogumisel oli autori eesmärk säilitada kogu protsessis intervjueeritavate anonüümsus, privaatsus, vabatahtlikkus ning konfidentsiaalsus. Enne intervjuude algust tuletas intervjueri vastaspoolele meelde, millised on osaleja õigused ja võimalused. Samuti anti intervjueeritavatele teada, et intervjuud salvestatakse hilisema transkribeerimise ja andmeanalüüsi eesmärgil. Läbi viidud 20 intervjuust toimusid neliteist näost-näku ja kuus *Teamsi* vahendusel. Interneti vahendusel intervjuude läbiviimine toimus inimestega, kes olid peale ajateenistust suundunud õppima välismaale või haigestusid enne kohtumist.

3.6 Uurimisstrateegia puudused

Antud uurimisstrateegias on nii mitmedki puudused, mis pärsivad uurimistöö tulemuste usaldusväärsuse saavutamist. Alustuseks on uurimistöö valim väga väikene võrreldes aastatel 2021–2022 ajateenistust läbinute koguarvuga, milleks oli 3336 inimest (Eesti Riigikaitse areng kodulehekülj i.a). Olgugi et uurimistöö valim ei võimalda ideaalset esindatust, loob kvalitatiivne uurimismeetod võimaluse uurida süvitsi kaitsetahte kujunemist. Personaalsed ja anonüümsed intervjuud annavad reservväelasele julguse väljendada oma arvamust, kartmata hukkamõistu. Samuti mõjutab valimi suurust ka bakalaureuse uurimistöö maht, mis seab ette piirid. Teiseks sõltub kaitsetahte kujunemine väga paljudest teguritest, sh sotsiaalsest keskkonnast, kust inimene tuleb. Eesti ajateenistus on läbilõige ühiskonnast, mis tähendab, et seal on esindatud suur hulk venekeelse kodukeelega inimesi. Selleks, et saavutada siiski kõrge usaldusväärsus tase, on uurimistöö valimis ka kaks vene emakeelega reservisti ja ajateenistuse läbinud naissoost isik. Eesti Vabariigis ei ole ajateenistus naistele kohustuslik, kuid 18–27-aastased naised, kellel on vähemalt põhiharidus, saavad läbida selle vabatahtlikkuse alusel. Samuti on esindatud neljas erinevas pataljonis ja erinevatel ametitel olnud endised tegevväelased. Viimane andmestikuga seotud probleem on usaldusväärsuse saavutamine, mis tuleneb väga muutlikest teguritest, millest sõltub ajateenistuse kogemus ja kaitsetahteline hoiak. 2022. aasta on taasiseseisvunud Eesti kaitseväes tänu täiemahulise Ukraina sõja algusele eriline aasta. Seevastu ongi töö eesmärk analüüsida konkreetse Ukraina sõja rolli ajateenijate kaitsetahte kujunemises.

3.7 Andmete analüüs

Intervjuude läbiviimisele järgnes transkribeerimise protsess, mille tulemusel kõik kaksikümne intervjuud muudeti tekstiks. Transkribeerimisel kasutati TTÜ Küberneetika

Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia tehnoloogiat (Veebipõhine transkriptsioon 2023). Saadud transkriptsioonid kuulati ja redigeeriti hiljem üle. Täenduseta häälsused jäeti transkribeerimisel välja, juhul kui need ei viidanud kahtlevale hoiakule. Samuti asendati tekstis vulgaarsed ütlused, mis töö audientsi arvesse võttes on ebasobivad.

Peale tekstide mitmekülgset ja süvenenut läbilugemist märgiti olulised tekstilõigud uurimisküsimuste alusel. See tähendab, et tulenevalt püstitatud uurimisküsimustest hakati otsima neile tekstidest vastuseid. Andmete analüüsi tulemusel eristusid mitmed trendid, millega järgmises tulemuste arutelu peatükis tutvuda saab.

Tulenevalt uurimistöö eesmärgist jagunes koostatud intervjuukava (vt lisa 1) neljaks. Esmalt sissejuhatuses, mis aitas osalejatel taaselustada ajateenistuse kogemust ning lõi üldise arusaama sellest, milline on intervjueeritava hoiak teenistuse suhtes. Teise osa küsimused aitasid kaardistada intervjueeritava kaitsetahte hoiakut ja seda mõjutavaid faktoreid. Viimaste puhul eeldati uurimistöö teoreetilisele baasile põhinedes, et kaitsetahet võivad mõjutada kuus tegurit: ajalooline, sõjaline, poliitiline, teenistusväline, ühiskondlik-sotsiaalne ja isiklik. Uurimistöö populatsiooni arvesse võttes võib eeldada domineerivamat rolli kolmel teguril. Esimeseks teguriks on poliitiline, sest ajateenistuse läbimise kohustus on Eestis seaduses kaitseväekohustuse kujul selgelt fikseeritud. Teiseks on isiklik tegur, sest nagu Uulimaa (2019) tõdes, mõjutavad tundelised faktorid tugevamalt kaitsetahet kui ratsionaalsed. Kolmandaks on sõjaline tegur, sest Eesti esmane kaitsevõime toetub reservarmeele, mille osaks konkreetse töö valim peale teenistuse läbimist sai. Kaitseministeeriumi kantslerile veel kord viidates on kaitsetahe ja usk endasse seoses. Kolmandas osas läheneti militaarhabituse kujunemisele militaarses keskkonnas läbi reservisti enda hinnangu. Alustuseks kaardistati ajateenijate kaitsetahte muutus teenistuse jooksul. Uurides ajateenistuse vajalikkust ning tegureid, mis tõstsid/pärssisid teenistuse jooksul nende kaitsetahet, otsiti vastust küsimusele, milline on ajateenistuse roll sõduri kaitsetahte kujunemisel. Põhinedes Bourdieu' kapitalide teooriale (1986) ja Laanepere jt autorite (2017) edasiarendusele, eeldas autor seost teenistuses omandatud kapitali (teadmised ja oskused) ning kaitsetahte vahel. Viimane intervjuu osa keskendus Ukraina sõja kui reaalse julgeoleku ohu mõjule ajateenistuse kogemusele ja kaitsetahtele. Sellel eesmärgil uuriti ajateenijatelt, milliseks hindavad nad täiemahulise sõja mõju oma kaitsetahtele. Uulimaa (2019) järeldustele põhinedes on realsel ohul teiste tegurite seas minimaalne mõju kaitsetahtele, kuid sellele tulemusele jõudis autor andmeanalüüsiga perioodil, kui Eesti julgeolekut ei ohustanud ükski nii kõrge ohutasemega konflikt kui sõda

Ukraina ja Venemaa vahel. Intervjueeritavatel uuritakse ka, kuidas mõjutab põhimõte, et Eesti peab ennast suutma iseseisvalt kaitsta kuni liitlasvägede saabumiseni, nende kaitsetahet. Teoreetilise käsitluse kohaselt on nende kahe teguri vahel tugev seos, mis Eesti meeste puhul võib lausa 2,5 korda tõsta nende valmisolekut panustada Eesti kaitsmisesse (Uulimaa 2019, 60).

Andmete esitamine alljärgnevas uurimistöös peatükis põhineb intervjuukava loogikal ja eespool sõnastatud uurimisküsimustel. Sellest tulenevalt esitatakse järgmises andmeanalüüsi tulemusi käsitlevas esimeses alapeatükis teadmine sellest, milliseks hindavad 2021–2022. aastal ajateenistust läbinud reservväelased oma kaitsetahet. Samuti tuuakse välja tegurid, mis kaitsetahet mõjutasid, ja seosed, mis andmeanalüüsist välja joonistusid. Teises alapeatükis esitatakse militaarhabituse kujunemist puudutavad järeldused, eesmärgiga hinnata seeläbi ajateenistuse rolli kaitsetahe kujunemisel. Selleks edastatakse koondatud vastused kolme uurimisküsimuse kohta: hoiaku muutus teenistuses ja kaitsetahet tõstvad ning pärssivad tegurid ajateenistuses. Järgneva peatüki kolmandas osas esitatakse andmed Ukraina sõja mõjust ajateenijate kaitsetahtele ning viimases alapeatükis esitatakse andmeanalüüsi tulemused, mis puudutavad usku liitlassuhetesse.

4. TULEMUSED, JÄRELDUSED JA ARUTELU

4.1 Värskete reservväelaste hinnang kaitsetahtele

Uurimistöös küsiti intervjueeritavatelt, kuidas nad kirjeldavad oma aktiivset kaitsetahet ehk soovi sõjalise ohu korral panustada ise Eesti kaitsmisesse. Täiendavalt uuriti intervjueeritavatelt, millised tegurid mõjutavad enim nende aktiivse kaitsetahte hoiakut. Vastuste põhjal sai autor luua erinevaid seoseid, mis kirjeldavad valimi kaitsetahtelisi hoiakuid. Aktiivse kaitsetahte määramisel eristus neli selget suunda: tugev soov panustada riigi kaitsmisesse, kahtlev soov panustada riigi kaitsmisesse, riigi kaitsmine kui vastumeelne kohustus, puudulik soov panustada riigi kaitsmisesse.

4.1.1 Tugev soov panustada Eesti kaitsmisesse

Intervjuudest selgus, et üheksa inimest kirjeldasid oma aktiivset kaitsetahet väga tugevalt. Kõige enam põhjustasid nendes inimestes soovi panustada ise Eesti kaitsmisesse kohusetunne riigi ja vastutustunne oma rühma ees. Seda väljendati öeldes, et: “ /.../ Muidugi läheks, muidugi panustaks ja muidugi kaitseks! /.../ sõjaaja ametikohalt olen rühmaülem, seetõttu olen kolmekümne mehe nii-öelda otsene ülem /.../ isegi siis, kui miski mind ei sunniks niimoodi nagu presidendi käskkiri, mis mind ohvitseriks teeb, siis ma ikka läheks kümme kümnest ja panustaks ”(K4). Vastutustunne oma “kamraadide” ees jooksis läbi nii rühmaülema, kui ka madalama auastmega sõduri tasandil ning ametikohast kaalukamaks peeti hoopis seda, milliseks kujunesid omavahelised suhted teenistuse jooksul. Kommenteeriti, et: “/.../ Ma ütleksin, et see [kaitsetahe] on mul väga kõrge, eriti nüüd peale kaitseväes käimist. Ma tunnen kindlasti, et mul on nagu nüüd vastutus, oma sõprade ees, teiste rühmakaaslaste ees, et siis ma ikkagi läheks Eestit kaitsma /.../ ” (J2).

Oma kaitsetahet väga tugevaks hinnanud ajateenijad, kes väljendasid kohustustunnet isamaa ees, olid valimi keskmisest kõrgema kodumaa armastusega. Seda väljendati öeldes, et: “/.../ Armastus kodumaa vastu ja agressiivne idanaaber - olen oma kodumaa patrioot. Ja see tuleneb, saab alguse kodust /.../” (P1). Üldiselt väärtustasid ka need intervjueeritavad kõrgemalt Eestit kui keskkonda, kus nende pere ja nemad ise kasvavad ning mille kultuur ja ajalugu on väärt säilitamist “/.../ See tunne, et see on nii-öelda mu oma riik ja eriti kui teada veel milline on olnud meie ajalugu, see nagu süvendab seda tahetud, et see mis on võiks püsima jääda /.../”(T1).

4.1.2 Mõõdukas soov panustada Eesti kaitsmisesse

Intervjuudest eristus arvestatav hulk inimesi, kelle hinnang kaitsetahtele oli pigem positiivne, kuid kahtlev. Nende seas oli nii neid, kes ei osanud oma eeldatavat käitumist sõjaolukorras prognoosida, kui ka neid, kes väljendasid pigem kaalutletud argumentatsiooni panustamise kasuks. Kommenteeriti, et: “/.../ Ma ei oskaks midagi vastata, sest et noh muidu ma muidugi tahaksin kaitsta nagu selles suhtes, et ma arvan, igauks tahaks. Aga kas kui see hetk kätte jõuab ... et ma ei kujuta ette, mis emotsioonid siis valdaksid /.../ Kui kutse tuleks, et ma nagu ei kujuta ette, kas ma siis läheksin või mitte /.../ ”(J1). Selle grupi puhul eristus eriti tugevalt just Ukraina sõja mõju nende kaitsetahtelise hoiaku tõusmisesse “/.../ See sõda, mis meil praegu toimub, pani kindlasti ümber mõtlema, et see sõda on ju ka tänapäeval väga aktuaalne asi, mis võib ka siia jõuda /.../ valmisoleku kui siuke hoiak tõusis, et kui on vaja, siis ei põgene kuhugi ära, ei peida ennast ära, et mis seal ikka, meid on koolitatud välja, et me jääksime ellu ja me jäämege ellu ja kaitseme riiki seda samal ajal /.../ ” (T3). Kokku tõid lausa neli inimest seitsmest välja, et Ukraina sõda pani ümber mõtlema kaitseväge vajalikkuse ja Eesti julgeoleku ohtude osas. Samuti esines just selles grupis tugevam seos riigikaitse kui kohustuse ja kaitsesse panustamise vahel. Põhinedes intervjuudele, tõid Eesti kaitsmise kui põhiseadusliku kohustuse välja just need, kes ei osanud hinnata milliselt nad sõjaolukorras käituksid.

Kolmandaks oluliseks kaitsetahet mõjutavaks tunnuseks oli selle grupi puhul perekond ja lähedased. Need, kes jäid kahtlevale noodile, tõid välja, et kõik oleneb sellest kuidas, sõja olukorras käituks nende perekond “/.../ ma ei kujuta ette, mis see vastus tegelikult oleks, kui see nagu reaalselt sa pead kuhugi minema /.../ Ma arvan, et kindlasti see, mis mul nagu pere teeks sel hetkel, kui nemad läheks kuhugi ära, siis ma arvan, väga raske on jääda lihtsalt üksi siia, vaata. Aga selles suhtes just võib-olla see motivatsioon ka, et, et neid nagu kaitsta mingil määral. Ehk siis see lihtsalt väga palju oleneb perest, ma ütleks” (T5). Samuti toodi välja, et isegi kui isiklikult perspektiivist ei ole sõtta minemise vastu tugevaid tundeid, siis on perekonna ja lähedaste kaitsmine veenev ja motiveeriv põhjus selle tegemiseks.

4.1.3 Riigi kaitsmine kui vastumeelne kohustus

Valimis eristusid kaks intervjuueritavat, kes hindasid oma kaitsetahet väga madalaks ja seostasid enda panust Eesti kaitsmisesse ainult sellega, et muud alternatiivi ilmselt ei eksisteeriks. Kommenteeriti, et: “/.../ Aga kui oleks olukord, et peab minema, siis samas ei

ole ka valikut /.../ ma läheks seda vastumeelselt, sest mul ei ole siukest tunnet, et lähen kaitsen oma kodumaad /.../”(J1). Põhjustena, miks puudub vabatahtlik soov panustada kaitsesse, toodi välja patriotismi puudumine ja ebamugav kogemus kaitseväes. Täpsemalt eristus vastupidine trend (kamraadlus kui positiivne faktor), kus ajateenistust koos läbitud inimeste ebasümpaatsus, põhjustas negatiivse tunde “/.../ Aga ma tunnen, et noh, need inimesed ja see keskkond, milles ma olin, ei soostunud seda, sest et need inimesed ei olnud ei sümpaatsed ega intelligentsed, ja nii edasi ja nii edasi /.../” (J1).

Intervjuudest eristus ka tõsiasi, et negatiivse kaitsetahtelise hoiakuga sõdurid ei hinnanud kõrgelt oma olulisust Eesti kaitsemüüris “/.../ mu ametikohaks sõja ajaks määrati põhimõtteliselt, et ma olen nagu mingi lambivend rindele ega nagu väga taha minna, noh ausalt et ma pigem võiksin kuskil väljas [välismaa] aidata inimesi, kes vajavad nii-öelda mingit pelgupaika /.../ Aga kui vaja, siis ilmselt ikkagi lähen, aga asi peab olema ikka väga hea põhjus /.../ ”(T4). Vastupidiselt aga need, kes tunnetasid oma tähtsamat rolli ja seeläbi suuremat vastutust rühma ees, suhtusid poisiivsemalt sõja korral panustamisesse.

4.1.4 Puudulik soov panustada riigi kaitsmisesse

Täieliku kaitsetahte puudumist väljendasid intervjuude käigus kaks osalejat, kes keeldusid kategooriliselt osalemast Eesti riigi kaitsetegevuses. Mõlema intervjuueeritava pealtnäha erinevates vastustes peitus kaks ühisosa: nõrk või puudulik isamaa-armastus ja puudulik usk Eesti õnnestumisesse oma iseseisvuse säilitamisel. Kommenteeriti, et: “/.../ Ma olen terve elu elanud vabaduses ja see on niisugune tunne, et see on nagu põhiõigus või asi, et kui siin tuleb sõda, siis ma saan kuhugi järgmisse riiki minna, mis on vaba ja lihtsalt hüljata selle riigi /.../ Et nagu tundub minu, minu maailmapildis tundub sihuke ebareaalne, et anda mingi oma elu kellegi jaoks, mis ma pole tegelikult kindel, et läheb mingi asja taha, raiskasime lihtsalt, kas me üldse võidame /.../ ” (T8). Nagu töö teoreetilises osas välja toodi, puudub praegusel põlvkonnal kogemus vabaduseta Eestist. Nii tõi ka intervjuueeritav põhjenduseks selle, et sõjaolukord tundub ebareaalne, võit veel ebatõenäolisem ja individuaalne vabadus on kõrgem kui surm riigi eest.

Teise intervjuueeritava puhul põhjustas puudulikku kaitsetahtelist soovi pettumus riigi poliitikas, mida ta seostas oma vene kodukeele ja sellega seotud poliitikatega Eestis. Intervjuueeritav kommenteeris, et: “/.../ Ma usun, sa võid teha ainult siis, kui sa sul on meeldib su riik, kui sa armastad enda riiki, kui sul hea olla, selles riigis on ju. Ja siis seda mul

näiteks ei ole, et absoluutselt /.../” (T6). Samuti nagu eelmise intervjueeritava puhul, jõudis isik T6 oma pika arutelu tulemusel järeldusele, et tal puudub usk Eesti võimekusse Venemaa vastu. Ta kommenteeris, et: “/.../ Ja seetõttu ma ei taha sõdida selle riigi eest /.../ Kui sa tuled sinna [sõtta], siis sa näed, kui *** sa ei ole mitte keegi, sa oled lihtsalt liha /.../” (T6). Samuti heitis ta ette, et riigi ründav välispoliitika on suurimaks ohuks Eesti julgeolekule, muutes tema sõdimise selle riigi eest väärtusetuks. Intervjueeritava arutelu oli järgnev: “/.../ Kui tal on tuumarelv, siis sul on kaks võimalust, on ju, sa kas üritad temaga nagu leida lahendust või siis me kõik sureme, onju. Ja mida ma näen. Eesti, mida Eesti riik teeb, on mitte see et ta üritab. Ta on pisike, me oleme pisikesed ja see on väga suur, see meie naaber, see ei kao mitte kunagi mitte kuskil, onju meie piirid on alati sellised /.../” (T6).

4.2 Militaarhabituse kujunemine ja ajateenistuse roll ajateenija kaitsetahte kujunemisel

Teoreetilistes lähtekohtades toodi välja, et ümbritsev keskkond mõjutab seda, milliseks kujuneb inimese militaarhabituse. Seetõttu paluti intervjueeritavatel anda hinnang oma kaitsetahte muutusele teenistuse jooksul ehk perioodil, mil viibiti militaarkeskkonnas. Praktilise väärtuse loomiseks uuriti intervjueeritavatel kui vajalikuks peavad nad ajateenistust konkreetselt Eesti riigikaitse vaatenurgast ning millised faktorid mõjutasid teenistuse jooksul nende kaitsetahtelist hoiakut. Intervjueeritavate vastuste tulemusel saab kontrollida, kas Laanepere jt autorite väide, et teenistuses omandatud väärtuslik kapital ja tugev kaitsetahe on positiivses seoses, leiab kinnitust.

4.2.1 Kaitsetahte muutus teenistuse jooksul

Ajateenistuse rolli mõõtmiseks ajateenijate kaitsetahtelise hoiaku muutuses paluti intervjueeritavatel anda hinnang oma isikliku kaitsetahte muutusele teenistuse jooksul. Intervjuude põhjal järeldus, et suurem enamus ajateenijatest leidsid, et nende kaitsetahe kasvas teenistuse jooksul. Seejuures on oluline tuua välja, et põhjuseks tõid nendest omakorda enamus Ukraina sõja, mille täiemahuline puhkemine 24. veebruaril jäi nende teenistuse perioodi (lähemalt peatükis 5.3).

Intervjuude analüüsist eraldus selge kahepidine trend. Nimelt need, kes pidasid kõrgeks oma üldist kaitsetahtet, hindasid ajateenistuse kui militaarse keskkonna mõju nende isiklikule kaitsetahtele minimaalseks või puudulikuks “/.../ Hindan oma kaitsetahtet väga kõrgeks, ja

ma liitusin ka peale ajateenistuse lõppu kaitseleiiduga /.../ Ma ei ütleks, et ajateenistuse kogemus mu kaitsetahet tõstis või pärssis, vaid pigem jäi samaks /.../ See kaitsetahe on olnud kogu aeg olemas /.../” (P1). Seejuures tuleb välja tuua, et nende intervjuueeritavate puhul olid kaitsetahet mõjutavad faktorid pigem tunded ehk seotud peamiselt faktoritega nagu kõrge patriotism ja soov kaitsta perekonda. Kokku andsid sellise hinnangu viis intervjuueeritavat.

Samasugune, ent vastupidine trend kehtis ka nende intervjuueeritavate osas, kes hindasid oma soovi panustada riigi kaitsmisesse kategooriliselt olematuks. Nimelt järeldus nende intervjuudest, et ajateenistus oli eos võimetu tooma muutust nende isikute kaitsetahtesse. Seda samal põhjusel, et tunded faktorid (või nende puudumine) olid tugevamad kui militaaridentiteet, mida ajateenistus suudaks hüpoteetiliselt konstrueerida. Kokku andis sellise hinnangu kaks intervjuueeritavat.

Suurem enamus ehk kokku kaksteist valimisse kuulunud ajateenijat andsid hinnangu, et nende kaitsetahe kasvas ajateenistuse perioodi jooksul. Nendest omakorda seitse reservisti tõid oma vastuse põhjenduseks välja Ukraina sõja kui faktori, mis muutis nende soovi panustada Eesti kaitsmisesse. Sellest lähemalt aga järgmises peatükis. Ülejäänud neli ajateenijat põhjendasid seda muutust erinevate faktoritega, näiteks toodi põhjuseks ajateenistuses omandatud kvaliteetsed oskused ja teadmised “/.../ Tõusis just selle poolest, et nüüd ma nagu reaalselt ka tean seda, mida ma oskaks ja saaksin pakkuda, et seda nii-öelda Eesti riiki kaitsta /.../” (T1). Samuti põhjendati kaitsetahtelise hoiaku tõusmist ajateenistuses tänu sealses keskkonnas sügavamale arusaamisele jõudmine sellest, milline on nende isiklik koht Eesti kaitseketis. Sügavamat mõtestamist sellel teemal väljendati öeldes, et: “/.../ No enne kaitsevække minekut oli mul kindel, no mitte kindel plaan, aga oli ikkagi see pisik, et ma sõda tuleb, siis ma lihtsalt lähen ära. Nüüd lihtsalt elades seda elu ja nähes kõike, mis seal toimub, siis kui tähtis on iga üksiku inimese roll selles suures ketis siis siis nüüd on kindlasti suurem tahe kõike kõike nagu kaasa teha /.../” (J4). Kolmandaks toodi veelkord välja ajateenistuses kujunenud vastutustunnet relvavendade ees. Seega saab järeldada, et kuigi Uulimaa uurimistöo põhjal on tunded faktorid kaalukama mõjuga kui ratsionaalsed, siis konkreetse uurimistöo tulemustes eristub, et värsked reservväelased hindavad ajateenistuse jooksul kujunenud ja militaarses keskkonnas mõtestatud ratsionaalseid faktoreid tugevamaks.

4.2.2 Ajateenistuses kaitsetahet tõstvad faktorid

Eelmises alapeatükis jõeldus, et ratsionaalsed faktorid mõjutavad tugevalt ajateenijate kaitsetahet. Olgugi et enamus intervjuueeritavatest nimetasid selleks faktoriks olevat konkreetse uurimistöö puhul Ukraina sõda (Uulimaa käsitlese kohaselt reaalselt tajutud oht), annab see jõeldus põhjust analüüsida laiemalt faktoreid, mis teenistuse jooksul kaitsetahet mõjutasid.

Selleks, et uurida faktoreid, mis positiivselt mõjutasid ajateenijate kaitsetahet teenistuse jooksul, paluti sõduritel nimetada endi jaoks olulisemaid tegureid. Vastustest eristusid kolm kõige sagedamini nimetatud faktorit: kamraadlus, eneseareng ja usk enda kaitsevõimesse. Esmalt ajateenistuses kujunenud ja kasvanud relvavendlusest “/.../ Kamraadlus kindlasti. Mul oli hästi huvitav ajateenistuse kogemus, meil oli üks selline ühine punkt kellelegi, kellest, kellega me SBK algusest olime, koos käisime koos Kuperjanovi-is, siis tulime tagasi Tapale veel, et meil tekkis väga selline tugev side omavahel /.../”(K1). Kamraadlust pidasid oluliseks ajateenistuses kaitsetahet tõstvaks faktoriks kuus intervjuueeritavat. Vastutust ja usaldust relvavendade vahel on ajateenijate silmis olulised, sest need muudavad nii teenistuse kogemuse positiivsemaks, kui annavad ka põhjuse miks mobilisatsiooni olukorras reageerida.

Teine faktor, mida ajateenijad oluliseks kaitsetahet tugevdavaks teguriks pidasid, on usk kaitsevõimesse, mis kasvas neil teenistuse jooksul erinevate aspektide koosmõjus. Kommenteeriti, et: “/.../ kaitseväeteenistus minu meelest kõiki arvavad, et ainult rassid metsas ja niimoodi, aga seal on jube palju ka teooria poolt. Ma ei tea, hommikul viis minutit vaadatakse maailma uudised asjad läbi, mis toimub. Et see on nagu väga arendav ja sa oled seal ikkagi terve päev koos sõjaväelastega, kes on oma ala professionaalid, tegelevad seal iga päev ja siis nendega arutad neid asju, et see annab nagu väga palju väga palju teadmisi ja praktilisi oskusi juurde. Et sa mõistad seda kogu olukorda siis nagu parem kümme korda paremini /.../” (K5). Uute teadmiste ja oskuste koosmõjul kasvanud kaitsetahet väljendati ka öeldes, et: “Pigem see [*kaitsetahe*] tõusis ehk siis kasvas valmisolek kui siuke hoiak, et, kui on vaja, siis ei põgene kuhugi ära, ei peida ennast ära, sest meid on välja koolitatud, et me jääksime ellu ja kaitseksime riiki samal ajal” (T3).

Tänu Ukraina sõja tulemuste analüüsimisele, kvaliteetsele väljaõppele, tegevväelaste selgitustööle ja liitlastega koos treenimisvõimalusele tähendasid värsked reservväelased oma kaitsetahte tõusu teenistuse jooksul. Kommenteeriti, et: “/.../ võib-olla nähes nagu selgitustöö tulemusel nagu, et /.../ kui sa tuled sinna ajateenistuses, tegelikult pole õrna aimugi väga, mis vähemalt mul ei olnud, eks ju, et mis nagu maailmas toimub ja värki, aga kuidagi see selgitustöö, et nagu me oleme umbes praegu siin, see eks on see vaenlane ja tegelikult ei ole üldse nii hull, et kui ja just nähes seda, tõuseb tahe. /.../ (K2).

Kolmas sagedasti nimetatud positiivne faktor oli teenistuse jooksul saavutatud eneseareng. Täpsemalt hindasid reservsõdurid ajateenistuse jooksul toimunud individuaalset enesearengut, mis väljendus mugavustsoonist väljaspool viibimises ja täiesti uutes oskustes. Neid oskuseid tõid oma intervjuudes välja kuus intervjuueeritavat “/.../ kui sa teed nagu neid ebamugavaid asju, nagu raske metsalaager, elus vahepeal, mis ühelgi võivad muutuda mugavateks ära, aga alguses ebamugavad, siis sa just arendada ennast seeläbi, seda tahtejõudu ja kõike seda minu arust, et et see on väga vajalik nagu igas eluvaldkonnas, mis sa teed, mitte ainult kaitseväes /.../” (K5). Seega saab tõdeda, et leiab kinnitus Laanepere, Cooperi jt autorite teooria.

Lisaks nendele kolmele peamiselt välja toodud positiivsele faktorile nimetati veel erinevaid väiksemaid tegureid. Peamiselt järelendus intervjuudest seos, et mida positiivsem on ajateenistuse kogemus, seda suurem on ka soov panustada riigi kaitsmisesse. Need väiksemad faktorid, mis selle positiivse kogemuse loomisele kaasa aitavad, on hüved nagu hea toit ja kvaliteetne varustus.

4.2.3 Ajateenistuses kaitsetahtet pärssivad faktorid

Intervjuude käigus uuriti endistelt ajateenijatelt ka faktoreid, mis teenistuse jooksul vähendasid nende soovi panustada ise Eesti kaitsmisesse. Samuti nagu positiivsete kaitsetahtet suurendavate faktorite puhul, tunnetasid noormehed selget seost negatiivse ajateenistuse kogemuse ja kaitsetahte vahel “/.../ ajateenistuse puhul kindlasti ka see, kuidas need üksteist kuud mööduvad ja millise kvaliteediga väljaõpet sulle pakutakse, kuidas see kõik sulle endale mõjub, või mida sa tunnend /.../” (T3). Laiemalt eristus intervjuudes korduvate mõtetena neli tegurit: ülemate juhtimisstiil, ebaratsionaalne tegevusetus, madal palk ja negatiivne suhtumine kaaskamraadidesse.

Enim nimetatud faktoriks osutus ülemate juhtimisstiil. Täpsemalt leidsid üle poolte ajateenijate, et nende kaitsetahet vähendasid oluliselt ülemate ja ajateenijate vahelised suhted. Juhtimisstiili puuduseid pidas oluliseks kolmteist intervjueeritavat, kes tõid välja alandavat, mõnitavat ja pisendavat suhtlust ülemate poolt “/... / kindlasti langetas kõige rohkem see, kui sa nägid nagu millised need ülemused on iseloomult ja millised inimesed nagu juhivad seda asutust, siis see nagu langetas kõige rohkem. Eriti ma arvan et isegi mitte nagu kõrgel tasemel, vaid just need, kes minu minu otsesed jaoulemad olid /.../” (T8). Ülemate all pidasid ajateenijad silmas nii tegevväelasi, kui ka jaoulemaid. Seejuures pidasid intervjueeritavad kõrgelt lugu kaitseväge kõrgemast juhtkonnast.

Ajateenijate hinnangus ülemate juhtimisstiilile joonistus välja seos ülemate pühendumuse, mõtestatud õppetöö ja noore sõduri laiema militaaridentiteedi kujunemise vahel. Intervjueeritavad tõid välja, kuidas tegevväelastega suhtluse tulemusel arenes neil välja laiem arusaam reservarmee olulisusest, Eesti sõjanduse põhimõtetest, Ukraina-Venemaa sõja kontekstist ja muust. Kommenteeriti, et: “/.../ pigem algaks kõik juhtimisstiilist ja sellepärast, et nende, nagu sõnumi edastamisest, et te olete, me oleme kõik siin koos, onju noh, kas mingitel lugude jutustamisest et noh, jällegi minutisse leitnant tegi seda väga-väga hästi ja ta rääkiski, mida Venemaa on varem teinud, mida Venemaa praegu teeb, et see oli nagu isegi põnev seda imelik öelda, aga seda oli nagu põnev kuulata. Ja, ja, ja noh, ka temasuguseid nii-öelda mehi või naisi oleks, oleks nagu veel siis siis noh, see minu jaoks tahaks küll seda kaitsetahet ja huvi väga-väga palju /.../” (P3).

Teine oluline tegur, mis mõjutas ajateenijate kaitsetahet teenistuses, oli nende endi jaoks ebaratsionaalne tegevusetus. Viis intervjueeritavat leidsid, et pikaleveninud teenistus, kus lõpuks kaotasid teenistustegevused funktsiooni ning mille eesmärkide mõtestamine muutus keeruliseks, mõjus motivatsioonile negatiivselt. Kommenteeriti, et: “/.../ minu vaatevinklist võiks olla [*ajateenistus*] lühem, sest et seal oli nii palju istumist, et ma ei tea üheteist kuu asemel kuigi noh...Et see võib olla küll see aeg siis nagu, et see oleks nagu täis mingite tegevustega, mis meid nagu arendavad. Lisaks trenni kõvasti rohkem, nagu ma ütlesin, et ma ikka käin trennis, onju, aga füüsiline vorm läheks halvemaks kui enne kaitsevärke minekut oli /.../” (T4). “Ajateenijate kompleksuuringu 2019-2020” põhjal hindavad ajateenijad mõne protsendiliselt olulisemaks just ajateenistuse vajalikkust nende isikliku arengu seisukohast (2020, 17). Antud statistika toetab intervjuude järel dust, et isiklik areng on ajateenijate jaoks oluline, kuid mida vähem tunnetatakse seda arengut, sedavõrd langeb ka kaitsetahe.

Samuti toodi intervjuude jooksul välja reforme, mis seoses Operatsioon Kaitsetahtega on ajateenistuses läbiviidud. Mitme intervjuueeritava puhul rõhutati neid reforme vaatenurgast, kus pigem positiivsete faktorite kõrval (nagu regulaarsed linnaload) on neil mõneti demotiveeriv mõju. Täpsemalt leidsid endised ajateenijad, et tulenevalt “pehmemaks” muutunud ajateenistusest jäid rahuldumata ka mitmed enesearengu ootused (sh nagu intervjuueeritavad ise nimetasid eesmärk “mehistuda”). Seda hoiakut väljendati öeldes, et “/.../ ma ootasin rutiini ja ranget korda. Aga no lõpust tegelikult on nii paha, aga kogu aeg välja sai. Et see oli niisugune täpselt selle kahepoolne asi, et ma ei oskagi öelda. Siuke väike pettumus oli, et ei olnud nii range kord, sportlik areng, aga samas ei olnud teenistus nii vastuoluline /.../” (K3).

Intervjuudes vähem esinenud demoraliseerivate faktoritena teenistuses nimetati ka madalat sõduripalka ja vene emakeelega kamraadide hoiakute erinevust. Kolm intervjuueeritavat tõid välja, et nende madal palk langetas nende soovi teenistust läbida ja ka seeläbi positiivset kaitsetahtelist hoiakut “/.../ kindlasti madaldus kaitsetahe, et toetuse summa peale esimest laekumist pangakontole, mille eest noh, lõpuks, eks me kõik saime seal ära elatud nii-öelda pool kuud heal juhul /.../” (J4).

Eelnevatest järeldustest tuli välja see, kui oluline seos on kamraadlusel ja tugevatel meeskonna tunnetel kaitsetahtega. Selle seose kui negatiivse teguri tõid välja neli ajateenijat, kes tunnetasid erinevaid maailmavaateid, mis olid omased vene kodukeelega kamraadidele, demotiveerivana. Kommenteeriti, et: “/.../ see kindlasti pärssis, et ega poistel endale ka ei ole ju taht olla koos inimestega, kes tegelikult absoluutselt ei hooli Eestist. Samamoodi, kui tuli Ukraina Venemaa konflikt, siis oli mitmeidki, kes olid pigem nagu seal idanaabrite poolel, kes oli juba selgelt hoiakust näha, et see Eesti asi pole nagu neile oluline. Et see oli ja see oli ka suur faktor /.../” (K5). Intervjuueeritavate hinnangul oli selline vastasseis eriti tugev just Ukraina sõja tulemusel, mis tekitas eriti pingestatud olukorra.

4.3 Ukraina sõja kui reaalselt tajutud ohu mõju kaitsetahtele

Uurimistöös küsiti intervjuueeritavatelt, milliseks hindavad nad 2022. aasta 24. veebruaril täiemahulise alguse saanud Ukraina sõja mõju oma kaitsetahtele. Sõjast tulenevalt tõsteti ajateenistuses häiretase ühe taseme võrra (st. *alfalt bravole*), mille tulemusel väljendasid eranditult kõik intervjuueeritavad, et tunnetasid Ukraina sõja mõju oma teenistuse perioodil

märgatavalt. Mitmed endised ajateenijad tõid välja sellega kaasnenud hirmu ja ärevuse tunde, mis kaasnes seoses võimaliku sõjalise eskalatsiooni ohuga.

Konkreetselt kaitsetahtelise hoiaku muutustest rääkides saab tõdeda, et perioodi 2021–2022 kutsealused hindavad Ukraina sõja mõju kaitsetahtele väga tugevaks. Kõikidest intervjuueritavatest viisteist leidsid, et selle tulemusel nende kaitsetahe tõusis. Eraldusid ka kaks selget trendi, mis seda muutust põhjustasid. Esiteks tunnetasid ajateenijad peale sõja puhkemist reaalselt ohtu Eesti julgeolekule “/.../ see sõda, mis meil praegu toimub pani kindlasti ümber mõtlema kui enne sõda, see sõda on ju ka tänapäeval väga aktuaalne asi, mis võib siia jõuda” (T3). Mitmed intervjuueritavad kirjeldasid oma üllatust, väites et 21. sajandil tundus olevat võimatu selline sõda “/.../ ma ei arvanud kunagi, et ... minu jaoks tundus nii mõttetu, et istun siis kunagi kaevikus ma ei tea ... Et ma ei arvanud kunagi, et niisugune asi tagasi tuleb. Aga nagu näha, siis praegu ongi, venelastel on ka varustus, ongi teisest maailmasõjast ongi kaevikus ja see ongi täpselt see, mida me õpime. Sellesuhtes see, nagu see ikkagi andis palju juurde, siis näed, et sa ei tee seda asja ikka täiesti mõttetult, vaid sellest ikka päriselt kasu” (T5). Sellest tulenevalt sai ka ka ajateenistuses ise ning sealsed tegevused reaalse tähenduse.

Teiseks suurendas Ukraina sõja kulg ajateenijate usku oma kaitsevõimesse, mis omakorda suurendas nende kaitsetahtet. Nimelt leidsid ajateenijad, et Venemaa nägemine sõjas vähem jõulisena kui eeldati ja Lääne ühtne reageerimine agressioonile kasvatasid usku Eesti võimes kaitsa oma iseseisvust. Kommenteeriti, et: “/.../ see kõik mis juhtuma hakkas kui Ukraina sõda algas, ma sain siis teada, et Eesti on tegelikult päris hea. Valmisolek on meil endal olemas, sest meil pidevalt keegi panustab, sõjatehnikasse teeme hästi palju uuendusi, reforme, tehakse liitlastega koostööd. Üleüldiselt see kuidas Ukrainal on päris hästi hakkama saanud ja Venemaal on just siuke halvemas ja nõrgemas olukorras, kus nad ei saa hakkama nagu ootasime. Ja siis tekkis tunne, et meie saame ka hakkama /.../”(K3).

Intervjuudest eraldus ka seos, et mida põhjalikumalt kaasati ajateenijaid teenistuses Ukraina sõda puudutavasse diskussiooni, seda kõrgem oli ka motivatsioon ja seda madalam oli hirm sõja ees. Kommenteeriti, et: “/.../ [kaitsetahe] on pigem võimendunud ja sellel oli oma roll ka minu rühmaülemal, kes ütles, no pidas meile pidevalt moraali, et kui tähtis on riigikaitse, eriti nüüd, et tõi meile väga palju näiteid. Ukrainas toimuvast. Ja ütles, et seesama asi võib ka meiega juhtuda, siis see kaitsetahe võimenduski” (P1). Need ajateenijad, kes said ülemalt

regulaarselt teavet sõja käikudest, kellega viidi läbi ühiselt analüüse ja rakendati uusi teadmisi väljaõppel, kujundasid selgema militaaridentiteedi. Näiteks avaldas endine ajateenija arvamust öeldes, et “/.../ ma arvan, et ma nagu sain tänu ajateenistusele paremini aru, mis seal Ukrainas nagu reaalselt toimub ja kuna väljaõppe osana meile korraldati selliseid tunde, kus nagu ülemad selgitasid lahti taktikaid ja sõja kulgu, siis seda enam ma sain nagu sain aru, kuidas asi toimib. Ja sellest kaitsetahe kindlasti tõusis” (T1).

Seevastu need ajateenijad, kes tundisid pettumust puuduliku või vähese arutelu tõttu, tundsid ka suuremat hirmu ja ei olnud Ukraina sõda nii hästi läbi mõtestatud. Kommenteeriti, et: “/.../ Ja sellest räägiti hästi nagu nii-öelda käsu korras ülemate poolt. Meid lihtsalt üks metsalaager võeti nagu kokku ja siis see oli minu meelest mingi kaks nädalat hiljem ka, kui sa sõda alanud oli. Et siis lihtsalt võieti kokku ei räägita teha, et midagi riik läks naaberriigile kallale ja paha-paha. Hästi kohmakas rääkimine kogule suurele grupile /.../ Et selles suhtes see kommunikatsioon oli natukene veider, minu meelest. Seal me seda nagu presenteeriti, kuid see jäi nagu võõraks, et oleks saanud palju kindlasti mõistlikumalt ja motiveerivamalt /.../”(T3).

Siiski tuleb tõdeda, et neid, kes olid täielikult vastumeelsed mõttele panustada Eesti kaitsmisesse, jättis ka Ukraina sõda külmaks. Samuti need, kes tundsid juba eelnevalt väga kõrget kaitsetahtet, ei hinnanud Ukraina sõja mõju oma kaitsetahtele kõrgeks. Seega tuleb tõdeda, et Ukraina sõja mõju oli eriti tugev just nende puhul, kes olid kaitseväge osas kahtleval arusaamal ja hindasid oma kaitsetahtet mõõdukaks.

4.4 Usk liitlассuhetsse

Uurimistöö eesmärk ei olnud uurida eraldi liitlассuhete mõju ajateenijate kaitsetahtele, kuid kuna see teoreetilise raamistiku seadmisel mitmeid kordi läbi käis, siis vaadeldi ka selle aspekti mõju kaitsetahtele. Intervjueeritavatel paluti kirjeldada, kuidas mõjutab põhimõtte, et Eesti peab suutma ennast iseseisvalt kaitsta kuni liitlассvägede saabumiseni, nende kaitsetahtet. Üldiselt järeldus intervjuudest, et ajateenijatel on väga selge ja mõtestatud arusaam liitlассuhete kohast Eesti julgeolekupoliitikas. Ajateenijate vastustes ei jooksnud läbi ka domineerivat skeptilisust liitlассuhete osas ning pigem usuti liitlассvägede sekkumisse hüpoteetilises sõjaolukorras. Kommenteeriti, et: “/.../ No liitlассi on meil ju tegelikult, kui väga vaja. Et nendega meil on ju tegelikult palju julgem, mind väga julgustab see, kui meie

kohal lendavad üle Ameerika hävitajad või et ma tean, et meil on siin mitmeid NATO üksusi Inglismaalt, USAst, Taanist, Prantsusmaalt. Et nende kohalolek nagu aitab kaasa tekitab selliseid turvatunde /.../” (P1).

Vastustest järeldus, et selle küsimuse puhul väljendasid enamus intervjueeritavaid esmalt hoopis oma hirmutunnet iseseisvalt kaitsmise ja vastupidamise osas liitlaste saabumiseni. Hirm iseseisva kaitsevõime piisavuse osas kõlas näiteks vastuses: “/.../ No kui nad päriselt saabuavad, siis paneb mind hästi tundma, sest õppustele igal pool siis on näha ikka nagu liitlasväed on väga hästi välja treenitud. Ja nagu osavad mingites situatsioonides, kus meil olid nagu õppused kevadel, siis nagu liitlasväed tegid, ka eestlastel on nagu kõvasti ära noh, pluss neil on ka mingi parem varustus, kopterid ja kõik. Et see paneb suht hästi tundma. Suheldes nendega, koos trennides, usk kasvab seal, et nad tulevad ... et siis pluss kindlasti see ka, nagu sa suhtled, saad rohkem teada nende kohta, vaata see ka tõstab seda /.../” (T8). Seega saab öelda, et intervjueeritavate vastustes läbi jooksnud hirm peegeldas rohkem kahtlust, kas Eesti peaks seni ise vastu, mitte kas liitlased tuleksid appi.

Intervjuudest järeldus, et seesugune tugev usk liitlastesse tuleneb nendega koos treenimisest ning koos militaarses keskkonnas viibimisest “/.../ liitlased kindlasti suurendavad usku sellesse, et me suudame paremini vastu panna, sest et ise olles siis sellise ametikoha peal, kes liitlastega igapäevaselt põhimõtteliselt tegeles, nendega läbi rääkis, nendega õppustel käis, siis mina tundsin väga palju kindlamalt ennast juba olles lihtsalt nendega koosseisu osaks olles /.../” (J4). Sellest tulenevalt peavad ajateenijad liitlastest väga lugu ja imetlevad nende kõrgetasemelist väljaõpet.

Ulvi Uulimaa (2019) andmeanalüüsi tulemused näitasid, et Eesti meeste usk kaitsevõimesse kuni liitlaste saabumiseni tõstab tõenäosust kaitsetegevuses osaleda 2,5 korda mitte uskumise taustal. Seega leiab kinnitust nii Uulimaa kui Diez-Nicolas (2010) sõnastatud seos, et mida suurem on usaldus relvajõudude vastu, seda suurem on valmisolek riigi eest võidelda.

4.5 Arutelu

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli kaardistada 2021. ja 2022. aastal ajateenistust läbinud endiste ajateenijate kaitsetahe, vaadeldes seejuures ajateenistuse ja Ukraina sõja rolli selle hoiaku kujunemisel. Läbiviidud 20 intervjuu analüüsimisel selgus, et üldiselt hindavad ajateenijad oma aktiivset kaitsetahet ehk soovi panustada ise kodumaa kaitsmisesse kõrgeks.

Kuigi üldiselt osundavad eelnevalt läbiviidud Eesti meeste kaitsetahet kaardistavad uuringud (Uulimaa 2019) tundeliste faktorite domineerimisele ratsionaalsete ees, siis konkreetse uurimistöö puhul mängis intervjuueeritavate kaitsetahte kujunemisel suuremat rolli just Ukraina sõda kui realselt tajutud oht. Viimane aitas koos ajateenistuskogemusega (ehk viibimisega militaarse keskkonnas) mõtestada sügavamalt läbi enda jaoks reservarmee kontseptsioon, liitlassuhete aluspõhimõtted ja luua laiem arusaamine Eesti kaitsejõududest. Seega leidis kinnitus Bourdieu' kapitalideteooriale ehitatud ja Uulimaa uurimuses kinnitust saanud seos, et isiklik kogemus kaitseväeteenistuses, mis on kujundanud militaarhabitsuse, suurendab tahet kaitsetegevustes vajadusel osaleda. Militaarhabitsuse kujunemise seost on tõestanud ka riigikaitseõpetuse ja kaitsetahte vahelist seost vaadelnud uurimistööd (Mänd 2013; Naaber 2019), mis mõlemad jõudsid nii Tartu kui Tallinna gümnaasiumide puhul järeldusele, et riigikaitseõpetuse mõju kaitsetahtele on positiivne.

Ratsionaalsete faktorite kõrval leidsid kinnitust ka eeldused, mis Sondereggeri kaitsetahteliste komponentidele põhinedes loodi. Peale sõjalise komponendi, mida just käsitleti, töid intervjuueeritavad välja, et nende kaitsetahtelist hoiakut mõjutasid tugevalt ka tundelised faktorid nagu pere, sõbrad ja patriotism ehk Sondereggeri käsitluses isiklik komponent.

Põhinedes Laanpere, Truusa ja Cooper'i sõjalise pärandi mudelile, eeldati, et endiste ajateenijate kaitsetahe on seda kõrgem, mida väärtuslikumaks peavad nad ajateenistuse kogemust ja seal veedetud perioodi. Intervjuueeritavatelt ajateenistuses kaitsetahet tõstvaid ja pärssivaid tegureid uurides leidis see püstitatud eeldus tõestust. Seejuures tuleb aga eraldi välja tuua, et mida tugevamaks hindasid intervjuueeritavad oma tundelisi faktoreid, seda väiksemat rolli mängis ajateenistuse kui militaarse keskkonna ja Ukraina sõja mõju nende kaitsetahte mõjutamises. Samasugune loogika kehtis ka vastupidiselt ehk nõrga isamaa-armastusega inimeste puhul ei aidanud tahet riiki kaitsta ka Ukraina sõja puhkemine

ja ajateenisuses viibimine. Viimased mõjutasid oluliselt just nende ajateenijate kaitsetahet, kes hindasid oma kaitsetahet pigem mõõdukaks või nõrgalt vastumeelseks.

Analüüsist järeldus ka seos, et ajateenistuse jooksul tekkinud vastutus riigi, teiste sõdurite ja oma rühma ees suurendab oluliselt ajateenija kaitsetahet ja on faktoriks, mis hüpoteetilisele mobilisatsiooni olukorrale mõeldes meenub. Ajateenistuse jooksul hindas suurem enamus oma kaitsetahtelise hoiaku muutust positiivseks, tuues peamiseks põhjuseks just 2022. aasta 24. veebruaril puhkenud Ukraina sõja, mis andis ajateenistusele ja sealsete tegevustele tähenduse. Enne sõja puhkemist ei pidanud mitmed intervjuueeritavad sellisel kujul sõda 21. sajandi Euroopas võimalikuks. Samuti tõstis ajateenistuses viibimine intervjuueeritavate usku Eesti kaitsevõimesse ja seda kahel põhjusel. Esiteks näitas Ukraina sõda Venemaad vähem võimekama vastasena ja tõestas Lääne ühtsust. Selle järelduseni jõudmisele aitasid eriti kaasa ajateenistuses ülemate poolt läbi viidud loengud ja arutelud. Teiseks tõstis ajateenistuses noorte sõdurite usku Eesti kaitsevõimesse treenimine liitlastega õlg õla kõrval. Tänu sellele oli endiste ajateenijate arusaam Eesti julgeolekupoliitika põhimõtetest ja liitlaste kohast selles selge ja pigem täis optimismi.

Kokkuvõttes saab öelda, et antud uurimistöo fookuses olnud ajateenijad hindavad oma kaitsetahet pigem kõrgeks ning ajateenistusel ja Ukraina sõjal on selles oluline roll kanda. Kaitsetahteline hoiak on miski, mis kujuneb ja muutub olenevalt ümbritsevast keskkonnast ning oludest, seetõttu on oluline, et ajateenistus kui militaarne keskkond seda seost teadvustaks ja oskaks sihtotstarbelisel eesmärgil hinnata.

KOKKUVÕTE

Sõda Ukrainas on muutunud globaalset julgeolekukorda kardinaalselt. Olenemata Ukraina armee edusammudest, tähendab 2023. aastal imperialistliku agressorriigi naabriks olemine Eestile taasiseseisvumise aja kõige ärevamat julgeolekukriisi. KAPO aastaraamatus on öeldud: “Ajalugu on näidanud, et vähemalt tsiviilelanikkonda silmas pidades on taganev Vene armee olnud ohtlikumgi kui võidukas Vene armee ja midagi pole ajas muutunud” (2023, 52). Käesolevas bakalaureusetöös analüüsiti, milliseks hindavad endised ajateenijad, kes täna moodustavad Eesti kaitseväge “kuuma” reservi, oma kaitsetahet. Samuti uuriti, milliseks hindavad nad ajateenistuse kui militaarse keskkonna rolli ja Ukraina sõja kui reaalse julgeoleku ohu mõju sellele hoiaku kujunemises. Töö eesmärk oli uurimistöö järeldustele põhinedes töötada välja soovitusel, kuidas saaks kaitseväge kasvatada ajateenijate kui tulevaste reservväelaste tahet panustada ise Eesti kaitsmisesse.

Antud uurimistöös kasutati kvalitatiivset analüüsi, mille raames viidi läbi 20 personaalset intervjuud reservväelastega, kes viibisid ajateenistuses perioodil 2021–2022. Intervjuueritavate kaitsetahte hindamiseks ja selle kujunemise kaardistamiseks püstitati kolm uurimisküsimust. Antud uurimistöö tulemuste põhjal saab öelda, et ajateenijad hindavad oma soovi panustada Eesti kaitsmisesse pigem kõrgeks. Erinevalt Ulvi Uulimaa (2019) uurimistöö tulemustest selgus intervjuude põhjal, et ajateenijate aktiivset kaitsetahet mõjutasid rohkem ratsionaalsed faktorid kui tundelised. Täpsemalt mängis selle hinnangu kujunemisel kandvat rolli Ukraina sõda, mille täiemahuline puhkemine jäi intervjuueritavate teenistusperioodi sisse. Selle tulemusel tugevnes ajateenijate militaaridentiteet, kasvas usk Eesti kaitsevõimesse ja suurenes ohutunnetus. Uurimistööst selgus, et iseäranis Ukraina sõja konteksti ja mõjusid arvesse võttes, hindasid värsked reservväelased oluliseks ajateenistuse rolli nende isikliku kaitsetahte kujunemisel.

Uurimistöö järeldustele põhinedes saab öelda, et ümbritseva keskkonna roll, olgu selleks pingestunud julgeolekuõhustik või ajateenistuses viibitud aeg, on ühe ajateenija kaitsetahte kujunemisel väga oluline. Ukraina sõja tugev mõju intervjuueritavate hoiakute muutustes, annab kinnitust, et kaitsetahte on ajas muutuv hoiak, mida mõjutavad peale isiklike tunnete ka välised faktorid.

Uurimistöö andmeanalüüsi järeldustele põhinedes, pakub töö autor välja järgnevad **soovitused:**

- Lähtuvalt intervjueeritavate kriitikast, mis oli suunatud ülemate alandava ja mõnitava juhtimisstiili pihta, ning millel oli domineerivalt negatiivne mõju noorte sõdurite kaitsetahtele, tuleks kaitseväes suunata rohkem tähelepanu sellele aspektile. Intervjueeritavate enda hinnangul tuleks töötada välja parem **tagasisidesüsteem kui kontrollmehhanism ülemate ja tegevväelaste tööle**, mis aitaks parandada oluliselt ülemate ja ajateenijate vahelisi suhteid. Sellest oleks omakorda kasu positiivse ajateenistuse kogemuse loomisel, mis muudaks ka tulevase kokkupuute kaitseväega vähem vastumeelseks.
- Intervjuudest järeldus, et **regulaarsed linnaload** on ajateenija jaoks väga motiveeriv faktor. Eelkõige seetõttu, et need muudavad ajateenistuskogemuse vähem vastumeelseks. Mitmed ajateenijad nimetasid kaitsetahet vähendava faktorina ülemate poolse linnalubadega manipuleerimisega. Antud uurimistöö tulemused innustavad kaitseväge **jätkamata reformidega, mis muudavad linnalubade poliitika vabamaks.**
- Intervjuudest selgus, et paljude ajateenijate jaoks tundus võimatu või kõrgelt ebarealistlik sõda 21. sajandil, millest tulenevalt puudus ka arusaam ajateenistuse ning konkreetselt nende panuse vajalikkusest. Sellest tulenevalt peaks ajateenistus töötama selle nimel, et ajateenijal kujuneks oskus tunnetada laiemat julgeolekuolukorda maailmas ja enda kohta Eesti riiklikus kaitstesüsteemis. Tänu sellele kujuneb ajateenijal selgem militaaridentiteet. Ajateenijad hindasid kõrgelt diskussiooni, mis toimus nende ja ülemate vahel seoses Ukraina sõja sündmustega. Sellest osa saamine andis ajateenistusele tähenduse ja aitas mõtestada paremini enda jaoks julgeolekut. Seetõttu on autori soovitus kutsuda kaitseväge korraldama ajateenistuses **kaasavamad diskussiooni laiemal julgeolekupoliitika teemal**, olgu see konkreetsetes loenguvormides või vabas dialoogis ülemate ja ajateenija vahel.
- Tulenevalt intervjuude analüüsist selgus, et liitlastega koos treenimine ning nende kohalolu tunnetamine teenistuse jooksul suurendab ajateenijate kaitsetahet. Seetõttu tasuks **jätkata aktiivselt ühisõppuseid liitlastega** ning võimalusel suurendada

osapoolte kokkupuuteid.

- Ühe negatiivse faktorina, mis vähendas ajateenijate kaitsetahet eelkõige seeläbi, et muutis teenistuse kogemuse negatiivseks, oli madal palk. Sellest tulenevalt võiks kaitseväge teha **üleskutse erasektorile tänada sõdureid nende panuse eest** ühiskonna turvalisusse läbi ettevõtetele vabatahtlike erisoodustuste.
- Mitmed intervjueeritavad nimetasid ajateenistuses kaitsetahet tõstvate faktoritena seoses **Operatsioon Kaitsetahe** läbiviidavaid reforme. Seejuures nimetasid mitmed intervjueeritavad pettumust, mis tekkis seoses kõrgemate ootustega ajateenistusele (suurem eneseareng, füüsiline pingutus ja kõrgem väljaõpe), mis jäid rahuldamata. Intervjuude ja statistika põhjal saab järeldada, et **ajateenijad ootavad teenistusperioodilt enesearengut ja väljakutseid, mida reforme läbi viies silmas pidada.**

Läbiviidud uurimistöö tulemustest selgus ka tõsiasi, et ajateenistus võib mõjuda soovile panustada Eesti kaitsmisesse negatiivselt. Riigis, mille armee on üles ehitatud kodanike osalusele relvajõududes, on iga kaitsemüüris seisva inimese kaitsetahe ülioluline kaitsevõime komponent. Antud uurimistöö väärtus seisnes väga värske julgeolekukriisi valguses laiemalt uuritud teema uuesti ja süvitsi käsitlemises. Põhinedes tõsiasjale, et realselt tajutud ohu mõtestamine ja tunnetamine militaarses keskkonnas avaldas ajateenijate kaitsetahtelisele hoiakule tugevat mõju, tuleks süvitsi ja suurema valimiga uurida teemat edasi. Tulenevalt sellest, et tulemuste analüüsil selgus positiivne seos kaitsetahte ja ülema ning ajateenija vahelise hariva diskussiooni vahel, võiks süvitsi uurida seost ajateenistuse ning harituse vahel. Selle tulemusel võiks otsida vastust küsimusele – milliselt kujundab ajateenistus ja sealne militaarse kallakuga haridus ajateenija laiemat maailmapilti, ning seeläbi tema kaitsetahet.

SUMMARY

Title: Increasing conscripted soldiers' willingness to defense through mandatory military service

The war in Ukraine has radically changed the global security environment. Despite the successes of the Ukrainian army, being a neighbor of an imperialist aggressor country in 2023 means that 2023 has brought the most alarming security crisis for Estonia since the regaining of independence. As described in the KAPO yearbook: "History has shown that, at least for the civilian population, the retreating Russian army has been more dangerous than the victorious Russian army, and nothing has changed over time" (2023, 52).

This bachelor's thesis analyzed how former conscripts, who form the "hot" reserve of the Estonian Defense Forces, evaluate their willingness to defend the country. It also investigated how they see the role of military service in the context of the military environment in Estonia and the impact that the war in Ukraine as a real security threat has in the formation of attitudes towards the military service in Estonia. The aim of the work was to offer recommendations based on the conclusions of the research as to how the defense forces could increase the willingness of conscripts as future reservists to contribute to the defense of Estonia.

This research used qualitative analysis in which 20 interviews were conducted with reservists who were in military service between 2021-2022. In order to assess the interviewee's willingness to defend and to map the development of their perspective, they were asked three questions. Based on the results of this research, the conscripts rate their desire to contribute to the defense of Estonia as rather high. In contrast to the results of Ulvi Uulimaa's (2019) research, the interviews revealed that the conscripts' active will to protect was influenced more by rational factors than emotional ones. More specifically, the Ukrainian war, the full-scale outbreak of which was within the service period of the interviewees, played a significant role in the formation of this opinion. As a result, conscripts' military identity was strengthened, their faith in Estonia's defense capability grew, and the sense of danger increased. The research showed that especially taking into account the context and effects of the war in Ukraine, fresh reservists highlighted the role of military service in the development of their personal will to protect the nation.

Based on the conclusions of the research, it can be said that the role of the surrounding environment, be it the tense security atmosphere or the time spent in military service, is very important in the formation of a conscript's willingness to defend. The strong impact of the war in Ukraine on the attitudes of the interviewees confirms that the will to defend is an attitude that changes over time, as it is influenced by external factors as well as personal feelings.

Based on the conclusions of the research data analysis, the author of the paper proposes the following recommendations:

Interviewees highlighted and criticized the humiliating and mocking management style of the commanders, which had a largely negative effect on young soldiers' will to defend. More attention should be focused on management style within the force to address this issue. According to the interviewees there needs to be a better feedback system between commanders and subordinates to significantly improve relations between commanders and conscripts. This, in turn, would be useful in creating a positive military service experience, which would also make future contact with the defense forces less offputting.

Interviewees highlighted regular city permits, i.e. permission to leave base during weekends etc, as a highly motivating factor for conscripts mainly because it makes the service experience less unpleasant and isolating. Several conscripts cited the weaponization of city permits by superiors as punishments or rewards as a factor reducing their willingness to defend. The results of this research will encourage the Defense Force to pursue reforms that will make the city permit policy more liberal.

The interviews revealed that for many conscripts, war in the 21st century seemed impossible or highly unrealistic, as a result of which there was also a lack of understanding of the necessity of military service and specifically the contribution that they could personally make. Consequently, conscripts should work to ensure that conscripts develop the ability to understand the wider security situation in the world and their place in the Estonian national defense system helping the conscript develop a clearer military identity and purpose. Conscripts appreciated the discussions they held with their superiors about the war in Ukraine. Being a part of those discussions gave meaning to military service and helped them

better understand their role in the security of the nation and themselves. Therefore, the author's recommendation is to invite the defense forces to organize more inclusive discussions on the broader topic of security policy for conscripts to participate in, be it in the form of lectures or in a free dialogue between superiors and conscripts.

Based on the analysis of the interviews, it became clear that training with allies and feeling their presence during the service increases conscripts' willingness to protect. Therefore, it would be worthwhile to actively continue joint exercises with allies and, if possible, increase contacts between the groups.

Low salary was one of the negative factors that reduced conscripts' desire to defend, primarily by making the service experience negative. Consequently, the defense force could call on the private sector to thank the soldiers for their contribution to the security of the society through voluntary benefits from companies.

Several interviewees mentioned the reforms carried out in connection with Operation Kaitsetahe as factors that increased the willingness to defend. At the same time, several interviewees mentioned that they had had higher expectations for military service (greater self-development, physical effort and a higher level of training), which were not satisfied. Based on the interviews and statistics, it can be concluded that conscripts expect self-development and challenges from the service period, which should be taken into account when carrying out reforms.

The results of the conducted research also revealed the fact that military service can negatively affect the desire to contribute to the defense of Estonia. In a country whose army is built on citizen participation in the armed forces, every single military person's willingness to defend is a vital component of defense capability. The value of this research lies in the re-examination and in-depth treatment of a more widely studied topic in the light of a very recent security crisis. Based on the fact that the conceptualization and perception of a realistically perceived threat in the current military environment had a strong impact on the defense attitude of conscripts, the topic should be studied further in depth and with a larger sample size.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Bailes, A-J., Herolf, K. ja Sundelius, G.B. (2006). The Nordic countries and the European security and defence policy. *Stockholm International Peace Research Institute SIRPI*. Sweden: Solna.
2. Bourdieu, P. (1986). The Form of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, 1(1): 241-258.
3. Cooper, L., Caddick, N., Godier, L., Cooper, A., Fossey, M. ja Engward, H. (2017). A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, 3(2):53–60.
4. Cooper, L., Caddick, N., Godier, L., Cooper, A. ja Fossey, M. (2016). Transition From the Military Into Civilian Life. *Armed Forces & Society*, 44(1):156–177.
5. Díez-Nicolás, J. (2010). “Cultural Differences on Values about Conflict, War and Peace.” *World Values Research* 3(1):1-19.
6. Eesti Uuringukeskus. (2022). Eesti inimeste kaitsetahe. *Avalik arvamus riigikaitsest 2022*. Kasutatud 17.04.2023, https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_mai_2022.pdf
7. Eesti Riigikaitseareng. (i.a). Riigikaitsejad. (i.a). Kasutatud 05.05.2023, <https://riigikaitseareng.ee/riigikaitsejad/>
8. Eesti Vabariigi põhiseadus. (28.06.1992). *Riigi Teataja*. Kasutatud 14.03.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>
9. Eesti Vabariigi Valitsus. (2017). Eesti julgeolekupoliitika alused. Kasutatud 13.03.2023, https://www.riigiteataja.ee/akt/3060/6201/7002/395XIII_RK_o_Lisa.pdf#
10. Eesti Vabariigi Valitsus. (2023). Eesti julgeolekupoliitika alused. Kasutatud 13.03.2023, https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_julgeolekupoliitika_alused_est_22.02.pdf
11. Eesti Vabariigi Valitsuse kodulehekül. (2022). Peaminister Kaja Kallase kõne Eesti Vabariigi 104. aastapäeva eelõhtul. Kasutatud 14.02.2023, <https://valitsus.ee/uudised/peaminister-kaja-kallase-kone-eesti-vabariigi-104-aastapae-va-eelohtul>
12. Eesti Vabariigi Valitsuse kodulehekül. (2023A). Peaministri kandidaat Kaja Kallase kõne valitsuse moodustamise kohta. Kasutatud 28.04.2023,

<https://valitsus.ee/uudised/peaministri-kandidaat-kaja-kallase-kone-valitsuse-moodustamise-kohta>

13. Eesti Vabariigi Valitsuse kodulehekülj. (2023B). Peaminister Kaja Kallase kõne Eesti Vabariigi 105. aastapäeva eelõhtul. Kasutatud 14.03.2023, <https://www.valitsus.ee/uudised/peaminister-kaja-kallase-kone-eesti-vabariigi-105-aas-tapaeva-eelohtul>
14. Herem, M. (2023). Martin Herem: kurjuse võit ei ole aktsepteeritav. *ERR*, 24.veebbruar. Kasutatud 01.05.2023, <https://www.err.ee/1608896540/martin-herem-kurjuse-voit-ei-ole-aktsepteeritav>
15. Jürman, M-B. (2022). Kaitseministeerium kantsler Salm: eestlaste kaitsetahe on kõrge, kuid nõrgaks kohaks on individuaalne kriisivalmidus. *Delfi*, 22. juuli. Kasutatud 17. 04. 2023, <https://www.delfi.ee/artikkel/120039752/kaitseministeerium-kantsler-salm-eestlaste-k-aitsetahe-on-korge-kuid-norgaks-kohaks-on-individuaalne-kriisivalmidus>
16. Kaitseministeerium. (2010). Riigikaitsestrategia. Kasutatud 14.02.2023, https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/riigikaitse_stratee_gia_2010.pdf
17. Kaitseministeeriumi kodulehekülj. (i.aA). Laiapindne riigikaitse. Kasutatud 05.03.2023, <https://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/laiapindne-riigikaitse>
18. Kaitseministeeriumi kodulehekülj. (i.aB). NATO kollektiivkaitse. Kasutatud 28.04.2023, <https://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/rahvusvaheline-koostoo/n-ato-kollektiivkaitse>
19. Kaitseministeeriumi kodulehekülj. (i.aAC). Iseseisev kaitsevõime ja kaitseväeteenistus. Kasutatud 13.03.2023, <https://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/iseseisev-kaitsevoime-ja-k-aitsevaeteenistus>
20. Kaitsepolitsei. (2023). Kaitsepolitsei aastaraamat 2022-2023. Kasutatud 28.04.2023, https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat%202022-23.pdf
21. Kaitseväe akadeemia kodulehekülj. (i.a). Ajateenijate kompleksuuring. Kasutatud 01.05.2023, <https://www.kvak.ee/kompleksuuring/>
22. Kaitseväe kodulehekülj. (i.a). Ajalugu. Kasutatud 05.09.2023, <https://mil.ee/kaitsevagi/uldinfo/ajalugu/>
23. Kasearu, K. ja Trumm, A. (2021). Inimvara hetkeseis ja ajateenijate profiil. *Ajateenijate kompleksuuring 2019-2020*. Strateegilise Jätksuutlikkuse

- Kompetentsikeskus:Tartu Ülikool. Kasutatud 05.05.2023,
<https://www.kvak.ee/files/2021/02/Kompleksuuringu-2019-2020-aruanne.pdf>
24. Kivirähk, J. (2018). Eesti inimeste kaitsetahe. *Avalik Arvamus Riigikaitsest*. Kasutatud,03.05.2023,https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_marts_2018_0.pdf
 25. Kivirähk, J. (2021). Rahulolu ajateenistusega. *Ajateenijate kompleksuuring 2019-2020*. Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskus:Tartu Ülikool. Kasutatud 05.05.2023,
<https://www.kvak.ee/files/2021/02/Kompleksuuringu-2019-2020-aruanne.pdf>
 26. Laanepere, T., Truusa, T-T. ja Cooper, L. (2018). Military Legacy: Use It Or Lose It. *Sõjateadlane* 6, 22-51.
 27. Mänd, M-L. (2013). *Kaitsetahte seos riigikaitseõpetusega Tallinna gümnaasiumite näitel*. Sisekaitseakadeemia. Magistritöö. Sisejulgeoleku Instituut.
 28. Naaber, J-J. (2019). *Riigikaitseõpetuse mõju kaitsetahtele tartu Jaan Poska Gümnaasiumi näitel. Kaitseväe akadeemia*. Bakalaureusetöö. Kaitseväe Akadeemia, Juhtimise ja pedagoogika õppetool.
 29. Puranen, B., Inglehart, R. F., ja Welzel, C. (2015). Declining willingness to fight for one's country: The individual-level basis of the long peace. *Journal of Peace Research*, 52(4), 418–434. <http://www.jstor.org/stable/24557429>
 30. Reinhold, E. (2008). Kaitsetahte kasvatamiseks on vaja enam kui tahet. *Sõdur: Eesti sõjandusajakiri*, 5 (60): 34–39. Kasutatud 17.03.2023,
<http://www.digar.ee/id/nlib-digar:389292>
 31. Riisik, M. (2022). Mark Riisik: kaitsetahe – mis see on?. *ERR*, 11. jaanuar. Kasutatud 04.02.2023, <https://www.err.ee/1608462221/mark-riisik-kaitsetahe-mis-see-on>
 32. SIRPI. (2023). World military expenditure reaches new record high as European spending surges. Kasutatud 13.03.2023,
<https://www.sipri.org/media/press-release/2023/world-military-expenditure-reaches-new-record-high-european-spending-surges>
 33. Torgler, B. (2003). Why do people go to war? *Defense and Peace Economics*, 14 (4): 261-280.
 34. Uulimaa, U. (2019). *Kaitseväekohustuse aes meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000-2017*. Tartu Ülikool. Magistritöö. Ühiskonnateaduste instituut.
 35. Veebipõhine transkriptsioon. (i.a). Kasutatud: 12.01.2023,
<http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>

36. Välisministeeriumi kodulehekülj. (2023). Eesti tervitab Soome liitumist NATO-ga. Kasutatud 07.05.2023, <https://www.vm.ee/uudised/eesti-tervitab-soome-liitumist-nato-ga>
37. Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

LISAD

Lisa 1: Intervjuukavand

INTERVJUUKAVAND

“Kuidas mõtestavad värsked reservväelased oma kaitsetahet ning milliseks hindavad nad ajateenistuse ja Ukraina sõja rolli selle kujunemisel?”

SISSEJUHATUS

1. Kuidas Sa hindad oma ajateenistuse kogemust?
2. Kas see kogemus on muutunud tagantjärele mõeldes positiivsemaks või negatiivsemaks? Põhjenda oma vastust.
3. Millal astusid kaitseväeteenistusse? (kohe pärast gümnaasiumi/õpingute vahel/pärast õpinguid)
4. Millise hoiakuga sa ajateenistusse suundusid?

KAITSETAHTE HOIAKU KAARDISTAMINE

5. Kuidas kirjeldaksid oma aktiivset kaitsetahet ehk soovi sõjalise ohu korral ise panustada Eesti kaitsmisesse?
6. Millised tegurid mõjutavad enim Sinu aktiivse kaitsetahte hoiakut?

AJATEENISTUS KUI MILITAARKESEKOND, MIS KUJUNDAB MILITAARHABITSUST

7. Kui vajalikuks Sa pead ajateenistust riigikaitse vaatepunktist?
8. Millised faktorid tõstsid/pärssisid Sinu kaitsetahet teenistuse jooksul?
9. Millised tegurid võiksid ajateenistuses olla olemata, sest nad pärsvivad kaitsetahet?
10. Mida peaks ajateenistus tegema teistmoodi, et suurendada kaitsetahte soovi?
11. Milliseks hindate isikliku kaitsetahte muutust teenistuse jooksul?

VENEMAA SÕDA UKRAINA VASTU

12. Eesti julgeolekupoliitikas peab suutma Eesti ennast iseseisvalt kaitsta kuni liitlasvägede saabumiseni. Kuidas see põhimõte mõjutab Sinu kaitsetahet?
13. Kuidas hindad 2022. aasta veebruaris alanud täiemahulise Ukraina sõja mõju oma isiklikule kaitsetahtele?
14. Viibisid Ukrainas toimuva täiemahulise sõja esimeste kuude jooksul teenistuses, milliseks hindad oma ajateenistuse kogemuse rolli selle hinnangu kujunemisel?
15. Kas arvavad, et Sinu hinnang oleks olnud teistsugune ilma selle kogemuseta ajateenistuses?

Lisa 2: Teadlik nõusoleku vorm

TEADLIK NÕUSOLEKU VORM

Kui olete nõus uuringus osalema, siis palun täitke ja allkirjastage alltood vorm. Palun lisage oma ees-ja perekonnanime esitähed väite kõrval olevasse kastikesse, kui olete esitatud väitega nõus. Te ei pea nõustuma iga väitega.

Initsiaalid

Kinnitan, et olen kursis uuringu eesmärgiga, olen saanud võimaluse esitada uuringu kohta küsimusi ja saanud oma küsimustele rahuldavad vastused.	
Saan aru, et osalen uuringus vabatahtlikult ja et mul on õigus igal ajal uuringus osalemisest loobuda ilma põhjendusi andmata.	
Annan nõusoleku intervjuu salvestamiseks.	
Annan loa kasutada anonüümseid tsitaate.	
Annan loa jagada kogutud andmeid anonüümselt teiste uurijatega	

Nõustun uuringus osalemisega.

.....

Osaleja nimi

.....

Kuupäev

.....

Allkiri